

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 32/ 16. avgusta 1979 Leto XVII

Glasiło Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:

DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:

SILVO TERSEK

Novinarji:

Ziva Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:

Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:

Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelek:

Miklošičeva 29/1, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:

Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:

Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/1, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Deio, Ljubljana, Titova 35

»Enotnost pest je delavsko skovala...«
stran 2

Dan ko so še breze žalovale
stran 5

Satan, njegovo delo in smrt
stran 7

»Voli so si lomili noge!«
stran 8

Na Obretanovi domačiji
stran 15

Taborčani oziroma Šentjurčani iz Savinjske doline so preteklo soboto praznovali 37-letnico ustanovitve znane partizanske tiskarne – tehnike Cankar v Skutnikovi rebri nad Taborom; o slovesnosti, na kateri je govoril član sveta federacije Franc Leskošek- Luka, poročamo na 4. strani.

V razvoju tiska med NOV so se kazale vse značilnosti vsakega obdobja ljudske vstaje in revolucije na področju Štajerske, oziroma severne Slovenije. V vojni, ki je zajela sleherno vas, segla v vsako družino, ki je vsakogar, na ta ali drugi način potegnila v svoj vrtnec in zahtevala, da se s svojo aktivnostjo opredeli, ko se je tako v mestih kot po vaseh, po samotnih kmetijah in kočah bila bitka za vsakega posameznika – je bil partizanski tisk desettisočnem slovenskega ljudstva osnovno sredstvo za orientacijo v vrtnicu dogodkov in sovražnih komentarjev, mobilizator, ki je dvigal zaupanje v lastne moči, in zanesljiv vodnik v boju. To je še posebno veljalo za Štajersko, ki jo je okupator proglasil za nemško ozemlje, jo vključil v Reich, izselil Slovence z območja ob Sotli in Savi ter od onod naselil kočevske Nemce kot večno predstražo nemštva.

Tako so se ob okupaciji tudi na vseh območjih Štajerske in Prekmurja začeli organizirati odbori OF, ki so zajeli in združili pripadnike vseh političnih skupin stare Jugoslavije. Neutrudnim in požrtvovalnim organizacijam in članom komunistične partije sta bila tisk in pisana beseda – glavna pomoč v kovanju enotnosti in v pripravah na vstajo in partizansko vojno. Tisk je pri tem razvijal dvojni vpliv. Izdajanje Radio-vestnikov, širjenje Slovenskega poročevalca, Ljudske pravice in raznih letakov ob konkretnih dogodkih in akcijah, vse to je pomagalo slovenskim ljudem, da so si lahko kljub vsej lažnivi nemški propagandi ustvarili pravo sliko o položaju in nalogah, jim krepilo vero v lastno moč, kazalo ranljivost na videz nepremagljivega hitlerjevskega stroja in realnost zmage v osvobodilnem boju. Tisk je ostal, ko je aktivist že odšel, in segel tudi tja, kamor ta ni smel ali ni mogel. Toda ne samo to. V Hitlerjev Reich vključeni Štajerski in v Prekmurju, zopet odtrganemu od ostalega slovenskega ozemlja, so bili pojav letakov, Radio-vestnikov in posebno še Slovenskega poročevalca ter Ljudske pravice in njihovo redno izhajanje poleg akcij partizanskih enot najbolj prepričljiv dokaz o širjenju in krepitvi narodnoosvobodilne vojne v Sloveniji in Jugoslaviji. Vsak pojav slovenske pisane besede je pomenil majhno, toda dragoceno zmago v zagriženem vsakodnevem boju med ilegalno organizacijo OF ter »vsemogočnim« Gestapom in mrežo njegovih agentov. To je veljalo še prav posebno do začetka vstaje leta 1941, pa tudi za leto 1942 po hudih pritiskih, ki so v mnogih krajih uničili organizacijo OF in močno oslabili akcije partizanov.

(SERGEJ KRAIGHER, za knjižico »Ilegalni tisk med NOB na Štajerskem«, izdano ob 37-letnici ustanovitve tehnike Cankar)

Nikola Stojanović:

Gibanje naprej terja boje, trud, miselnost in ustvarjalnost

»Vsaka dvoličnost v razreševanju teh nalog – deklarativno sprejemanje samoupravljanja in stabilizacijske politike na eni strani, na drugi pa kršenje samoupravljanja in dogovorov – pelje k rušenju materialne, ekonomske in družbene trdnosti in je dejansko uperjeno proti samoupravljanju in oblasti delavskega razreda.« je rekel predsednik CK ZK BiH Nikola Stojanović. »Našega gibanja ni opijala slava uspeha. Nikdar nismo živeli na lovorikah, ker vemo, da gibanje naprej terja boje, trud, miselnost in ustvarjalnost. Zveza komunistov je težavam vedno gledala v oči in jih je, čeprav mnogokrat niso bile majhne, obvladovala brez večjih pretresov, na demokratičen način, skupno z vsemi delovnimi ljudmi in državljani, s čimer je hkrati nenehno bogatila tudi svoje notranje demokratično bitje.«

Ivica Gretić:

Branili in ubranili bi domovino

»Moramo biti budni in moramo se odločno zoperstaviti posameznikom, ki vede ali nevede širijo razne parole, vzpodbujane od reakcionarnih sil iz tujine o prihodnji usodi naše dežele. So tudi takšni, ki igrajo na karto trenutka, kaj bo po Titu čakajo svoj dan D' – a mi jim sporočamo: ne čakajte dneva D' in vedite, da ima Jugoslavija 22 milijonov Titov, ki bodo branili in ubranili svojo deželo in ki ne bodo popustili pod nikakršnimi pritiski, ne glede, s katere strani bi prišli,« je rekel predsednik republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske, Ivica Gretić, ko je 27. julija govoril na ljudskem zboru v Srbiji, malem liškem mestu, v katerem se je pred osemindesetimi leti začela vstaja narodov in narodnosti Hrvatske. »Jugoslovanski borci za svobodo iz minule vojne, naš delavski razred, narodi in narodnosti, ne bodo nikdar in pod nikakršnimi pogoji menjali svojih pogledov, stališč in opredelitev o razvoju lastne samoupravne socialistične skupnosti. Nikdar in pod nikakršnimi pogoji ne bomo pristali, da bi bili sateliti kateregakoli bloka in globoko smo prepričani, da kaj takega ne bodo dovolili niti naši otroci niti naši vnuki niti generacije, ki bodo prišle za njimi.«

Todo Kurtović:

Ljubezen do domovine – najlepša človekova lastnost

»Ne morem si predstavljati človeka, ki nima čustev za svoj narod, svojo skupnost,« je rekel Todo Kurtović, predsednik zvezne konference SZDL. »Mislim, da takšnih ljudi ni veliko. Drugo je, kako se to kaže, kako je to usmerjeno. Ni naključje, da ima nacionalno vprašanje debelo kožo. Nesreča je v tem, ker je naši domovinski ljubezni prav nacionalizem zadal dosti škode, kar je bilo tudi močno izraženo. V domovinski ljubezni velja razvijati komponento, ki usmerja k razumevanju drugih ljudi, drugih narodov, vsega sveta. Ta domovinska ljubezen ima pri nas prvorazredne oznake solidarnosti s pozitivnim v svetu, z bojem naprednih sil. To je neka vrsta internacionalizma. Domovinska ljubezen ima v sebi nekaj, kar vzbuja radost, voljo, ki vleče v boj. Ni naključje, da je mnogo verzov v naši književnosti napisanih na temo domovinske ljubezni. Pred kratkim sem bral verze v nekem črnogorskem časniku. To je nadaljevanje negovanja domovinske ljubezni, tiste, ki vidi, dojema, razume ves svet... Ljubezen do domovine je najlepša človekova lastnost.«

»Enotnost pest je delavsko skovala...«

V partizanskih Poljanah nad Jesenicami so se minuli teden pred spominskim obeležjem zbrali prvoborci jeseniške občine in udeleženci bitke na Obranci, ki je bila 1. avgusta leta 1941. In prav v spomin na to bitko praznujejo občani jeseniške občine svoj občinski praznik.

»Na tratah teh, enotnost, pest je delavsko skovala, potem s krvjo najlahtnejšo, teptanim vsem mogočen kres svobode je prižgala,« so vklesane črke v skalo, v enega izmed pomnikov revolucije na Poljanah, kjer se je srečanja s prvo-

sistema splošnega ljudskega odpora; utrdilo nam je zavest in vero v moč naroda, ki se bori za svojo svobodo, za ohranitev revolucionarnih pridobitev.

Naša srečanja s prvoborci nikoli ne prirejamo v slovesnih hotelskih dvoranah, temveč jih prirejamo v krajih, ki so z našo revolucionarno preteklostjo tesno povezani. Prirejamo jih ob spomenikih našega boja. In to delamo zaradi tega, ker smo ponosni na te kraje, ker smo ponosni na naše borce.

Posebno Poljane so z gibanjem jeseniškega prole-

dosedanja in taka kot znajo biti le srečanja nekdanjih partizanov!«

Ko je izzvenela delavska pesem moškega pevskega zbora Vintgar iz Blejske Dobrave »Bratje vsi enaki smo« sta se Miha Marinko in Vencelj Perko spominjala dni, ko so to pesem peli delavci jeseniške železarne, kot svojo himno na vseh zletih in zborovanjih.

»Srečanja s prvoborci in predvojnimi revolucionarji mi vedno veliko pomenijo«, je v pogovoru dejal Vencelj Perko, »saj me vedno spominjajo na 1941. leto in na začetke našega or-

preden so odstranili zastavo.«

Med udeleženci praznovanja na Poljanah je bilo tudi pet borcev – udeležencev bitke na Obranci: Marija Burnik, Mici Zupan, Franc Božič, Mirko Frankič-Tilen in Vladimir Keršnik.

Mici Zupan: »O, še dobro se spominjam tistih prvih bojev, ko so nas presenetili nemški policisti! Žal pa nas je vedno manj ob takih prijetnih praznovanjih. Samo sedem nas je še živih od tistih, ki smo sodelovali v prvi bitki. Jeseniški občini izrekam vso pohvalo, da se nas spomni in nas že vrsto let zapored povabi na taka zares prijetna srečanja!«

Mirko Frankič-Tilen: »Stane Bokal, Jože Šavli, Ivan Kavčič in jaz smo bili tri dni pred bitko na Obranci tam »Za merco«, kakor smo dejali tistemu kraju na Sušju. Preko Viktorja Stražiščarja smo imeli zvezo z Gregorčičem. Tistega prvega avgusta 1941. leta se še vedno dobro spominjam! Kaj se ne bi, saj je bil to naš ognjeni krst z Nemci. Napadli so nas oko-

»Se me še spominjaš, Miha? Dvajset let se že nisva videla! Tilen sem!«

Revolucionarja in dolgoletna prijatelja: Miha Marinko in Vencelj Perko

borci jeseniške občine udeležili tudi Miha Marinko.

Zbrane je pozdravil gostitelj, predsednik Skupščine občine Jesenice, Slavko Osredkar, ki je med drugim še posebej poudaril:

»Že nekajkrat smo se zbrali na takih srečanjih, da bi ob praznovanju občinskega praznika, ko teče povečini beseda le o gospodarskem napredku, željal in načrtil v prihodnje, na svojstven način počastili spomin na pomembne dogodke iz narodnoosvobodilnega boja.

Ob prazniku se tudi spominjamo težkih, toda veličastnih dni, ko se je na slehernem koščku naše zemlje pisala velika zgodovina majhnega naroda. Potrjevale so se ideje-vizije revolucionarjev. Marsikaj, kar je veljalo za nemogoče, se je spremenilo v mogoče. Za nemogoče je veljalo že to, da se majhen narod in povrh še golorok, odloči za spopad z vojaško tehnično mnogo močnejšim sovražnikom. Izkazalo se je, da je to mogoče!

Partizansko bojevanje je trajen vir našega sedanjega

tariata tesno povezane. To je kraj, kjer so se komunisti že pred vojno zbirali na svojih ilegalnih sestankih in manifestirali ideje svojega gibanja.«

Ob koncu je Slavko Osredkar še dodal:

»Želim in prepričan sem, da bo to naše današnje srečanje s prvoborci jeseniške občine tako prijetno in tovariško, kakršna so bila vsa

ganiziranega boja proti okupatorju. Sem na Poljane, nedaleč od tega spomenika, smo hodili iz Jesenic na delavske zборе. Dobro se še spominjam prvega maja 1936. leta. Prav tamle smo oklestili mogočno smreko, na njen vrh obesili našo zastavo, deblo smreke namazali s katranom in ga obdali z bodečo žico. Zandari so imeli veliko dela

Prvoborcem, predvojnimi revolucionarjem in udeležencem bitke na Obranci, je zapel moški pevski zbor Vintgar iz Blejske Dobrave

Mici Zupanova

li osme ure zjutraj. Kdo ve, koliko jih je bilo. Nekateri pravijo, da so se pripeljali v dveh tovornjakih. Dolgo smo se jim uspešno upirali. Ferdo Koren in Viktor Arzenšek sta padla. O, tudi Nemci jo niso poceni odnesli. Ko so se umikali s svojih položajev, so prišli prav pred cevi skupini partizanov, ki se je vračala iz akcije v dolini.

Malo nas je še, radi se vidimo in prav zato so vsa naša srečanja še toliko bolj prijetna!«

Prihodnje leto se spet vidimo!

Tone Urbas

Delati z nasmeškom

Ob nedavnem obisku Doma vojaških invalidov v Strunjanu, kjer so slovesno položili temeljni kamen za nov hotelski objekt (ki bo, zgrajen, smotrno in funkcionalno zaokrožil kompleks tega zdravstvenorekreacijskega centra), smo se pogovarjali tudi z enim od delavcev v tem centru in enim izmed gostov-pacientov. Nekaj pojasnil in dopolnil k podobi, ki smo si jo ustvarjali, je pristavil tudi zdravnik tega doma, dr. Jenko.

V skupini gostov in hkrati pacientov, ki so bili na zdravljenju prav ob času otvoritvenih slovesnosti v Strunjanu, je bil tudi Beograjčan **Ilija Arežina**. Na zdravljenju v tem domu VI je bil tokrat prvič in dejal je, da bi se sam tega kraja gotovo ne bil domislil, ko mu ga ne bi predlagala tovarišica, ki je v njegovi občini Paliula referentka za invalidske zadeve. Večina beograjskih borcev odhaja sicer v Igalo, ker jim je tja tudi bliže.

Ilija Arežina je za Strunjan, tamkajšnje delavce in celoten ambient, uporabljal le najpohvalnejše izraze. Zlasti je poudaril, da gre v primeru Strunjana za izjemno posrečeno kombinacijo primernega klimatskega okolja. Nikoli ne prihaja do previsokih dnevnih temperatur, kar je sicer za obmorske kraje značilno. Tudi je pohvalil vse usluge, ki so pacientom na voljo. Sem ter tja bi bilo moč za težje invalide še to in ono izboljšati, a kot je dejal

Arežina, »to imate že vse v načrtih, meni tega ni treba posebej naštevati. Kar pa zadeva nov hotel, ki ga boste gradili, je vse-kakor nujen, kajti zares škoda bi bilo, ko bi tako dobro zasnovano zdravilišče ne bilo v pravnji meri izkoriščeno.«

Našega naslednjega sogovornika nismo iskali daleč. To je bil **Franci Skušek**, za katerega v sistemizaciji delovnih mest piše, da je »vodja bazena«, pacienti in gostje v domu pa ga preprosto poznajo kot Francija, ki je vedno nasmejan, pripravljen priskočiti na pomoč, kjerkoli je pač potrebno. »Že dvanajst let delam na obali,« nam je zaupal. Sicer pa je z Dolenjske. Komaj kratek čas pred otvoritvijo bazenskega objekta je nastopil delovno mesto v Domu VI v Strunjanu. Pravi, da ni nikakršen napor delati tudi več kot osem ur, če je delo nujno. Da so le gostje zadovoljni.

»Človek, ki opravlja tako delo kakor ga jaz, mora imeti predvsem rad lju-

di. Ne sme mu biti težko delati. Biti mora umirjen, vedno pri roki.« Pozorno zna prisluhniti borcem-invalidom. Pravi, da je v času, odkar dela v Strunjanu, slišal že toliko vojnih doživljajev, zgodb – veselih in žalostnih, da bi jih bilo že za celo knjigo. »Pomembno je, da znaš človeku prisluhniti in tudi to, da znaš povedati pravo besedo.« Klepeta z zbranimi borci in zdi se, da so že stari znanci. Kadar pa je v svojem kraljestvu bazena, ne pozna šale. »Red mora biti. S čevlji ne spustim nikogar blizu. Čistoča bazena je še kako pomembna.« Res, strunjanski bazen je pravi zgled reda. Čeprav obratuje že nekaj let, je videti, kot bi bil odprt komaj včeraj.

Delovni prostori, kjer ima besedo **dr. Jenko**, so le nekaj korakov stran ob bazena. Tudi tu vladata čistoča in red, da je obiskovalcu kar tesnobno, ko radovedno hodi skozi prostore. Vsakdo, ki pride v ta dom z napotnico,

se sreča z dr. Jenkom. Zdravnik preveri pacientovo diagnozo ter določi, kakšna bo terapija ter, v kolikšni meri naj se pacient fizično obremenjuje. »Posebno pozornost posveča težko pokretnim in nepokretnim pacientom, saj se pogosto po celetnem ležanju ali sedenju komaj tu razgibajo. Za take paciente imamo tudi primerne naprave in priprave, kar nam olajšuje delo.«

Naša srečanja v Strunjanu so potrdila vrsto pisem, ki prihajajo v naše uredništvo in v katerih borci in vojaški invalidi izražajo pohvalo delavcem domskega kolektiva. Sem ter tja se res oglasi tudi kak nezadovoljnej, ki ga moti hrana ali ta in ona malenkost. Prepričani pa smo, da so tudi te pripombe le dobronamerne ter, da primerno posredovane delavcem v domu ne naletijo na gluha ušesa.

B. Ž. J.

Pomemben je način

Vprašanje, kako čimbolje in pristneje približati mlademu rodu dogodke iz predvojne delavskega gibanja, narodnoosvobodilne borbe in povojne graditve, je močno prisotno tudi v celjski regiji. Resnici na ljubo je treba priznati, da doslej še malo niso bile izkoriščene vse možnosti, ki jih to obdobje nenehno ponuja. Nekako tako je bil zastavljen tudi delovni pogovor predstavnikov borčevskih organizacij celjske regije – udeležil se ga je tudi predsednik sveta za razvijanje tradicij pri RK SZDL, Albert Jakopič – Kajtimir – pred nedavnim, vendar nam bo ta pogovor služil zgolj za iztočnico našega razmišljanja.

Se vedno imamo premalo muzejskih zbirk, zlasti po delovnih kolektivih. Tudi pri zbiranju predmetov iz NOB smo premalo skrbni. Podobno bi lahko rekli za vsebine različnih proslav, kajti programi so narejeni vse preveč na hitro, so otrok slučaja. Premnoge krajevne skupnosti so uvedle različne pohode po poteh znanih partizanskih enot, aktivistov in podobno, žal pa so tudi ti pohodi velikokrat brez ustrezne vsebine in ne služijo pravemu namenu. Premalo smo odločni, kadar gre za samovoljno obnašanje posameznikov, podjetij, oziroma določenih skupin ljudi, kot se je to zgodilo na primer v Stranicah pri Frankolovem, kjer so nameravali v neposredni bližini grobov talcev zgraditi mlin za kamenje. Ob takšnih primerih bi seveda ne smeli razmišljati, pač pa odločno ukrepati. Kar precej vemo o zgodovini vojaških operacij, zelo malo pa o predvojnem revolucionarnem gibanju, OF, AFŽ, SKOJ, saj smo se pri zbiranju gradiva osredotočili zlasti na prvo. Stvari nam uhajajo, čestokrat ne najdemo načina, ki bi zagotovil, da bi stvari postavili na svoje mesto.

Takšna izhodišča nedavnega sestanka v Celju so vsem, ki se kakorkoli ukvarjajo s tradicijami omenjenega obdobja, koristen napotek za bodoče snovanje.

Ostajati zgolj pri ugotovitvah ne pomeni ničesar. V Celju so nedolgo tega že sprejeli odlok o varovanju in oskrbovanju grobov in grobišč borcev NOB, pred člane sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva pa je bil razgrnjen idejni osnutek samoupravnega sporazuma o varstvu, urejanju, vzdrževanju in postavljanju spomenikov, spominskih obeležij in poimenovanjih ulic na območju celjske občine. Še več: člani sveta so bili izredno zadovoljni s predlogom, da bi v domači občini uvedli transverzalo po poteh spominov in tovarištva, ki bi zajemala dogodke iz predvojne delavskega gibanja, NOB ter povojne graditve. Načrtovana transverzala, trenutno je zamisel še vedno v osnutku, vendar je pot že domišljena in tudi vrisana, ne bi bila težavna in bi jo lahko prehodil, tudi v več etapah, vsak, predvsem pa bi bila koristna za mladino, ki bi se na takšen način lahko spoznala z bogato zgodovino Celja in okolice. Omenimo le predvojno revolucionarno vrenje med celjskim delavstvom, dogodke v Joštovem mlinu in poznejše v gestapovski mučilnici Stari pisker, Celjsko četo in podobno, pa nam bo takoj jasno, da bo transverzala ali kakorkoli bo pot poimenovana, dobrodošla in predvsem živa učna ura tudi za mladino celjskih osnovnih in srednjih šol, ki, po mnenju nekaterih, še vedno premalo izkorišča precejšnje možnosti, ki jim jih nudi zlasti Muzej revolucije. Le-ta naj bi bil ena pomembnih postaj na načrtovani poti.

Milenko Strašek

Nova spominska plošča v Mauthausnu

Predlog sekcije nekdanjih taboriščnikov preučuje komisija za negovanje revolucionarnih tradicij

Od leta 1975 je že tradicija, da se osvoboditev zloglasnega taborišča v Mauthausnu in njegovih podružnicah proslavlja ob sodelovanju borcev, mladine, nekdanjih političnih zapornikov, deportirancev in internirancev. Vsako leto so v krajih, kjer je ostalo na tisoče naših rodoljubov, komemoracije, obujajo se spomini, polagajo venci.

Poseben pomen daje tem spominskim svečanostim prisotnost naših delavcev na začasnem delu v tujini. Žive ure zgodovine, ki jih obujajo preživeli interniranci, so svojevrsten način razvijanja in prenašanja revolucionarnih tradicij na mlade

generacije, kar je pomembno za nadaljnje razvijanje našega patriotskega socializma.

V Srbiji je navada, da eden od občinskih odborov ZZB NOV Srbije organizira pot v Mauthausen. Letos je bil to občinski odbor ZZB NOV Leskovca, medtem ko je kulturno-umetniški program izvedlo kulturno-umetniško društvo »Abrašević« iz Leskovca. Zanimivo je pri tem omeniti, da je bil ves izkupiček od izvedenega programa (te skupine) v klubih jugoslovanskih delavcev v Lienzu, Gmündnu in na Dunaju namenjen prebivalcem, ki jih je prizadel potres v Črni gori.

Sekcija nekdanjih političnih zapornikov, internirancev in deportirancev taborišča Mauthausen iz Srbije je, poznavajoč doslejšnja prizadevanja pri organizaciji obhoda taborišča in obeležbi njegove osvoboditve, naslovila RO ZZB NOV Srbije predlog akcij in korakov, ki jih je potrebno še storiti za obeležbo tega kraja. Predlog je, naj bi na jugoslovanski spominski plošči v taborišču posredovali besedilo, istočasno pa postavili spominsko ploščo v Ebenseeju, da bi tamkajšnje komemoracije ne potekale pred spominskimi ploščami drugih dežel. Predlog sedaj preučuje komi-

sija za negovanje revolucionarnih tradicij pri RO ZZB NOV Srbije.

Prihodnje leto bo minilo 35 let od osvoboditve taborišča in zato predlagavci menijo, da je nujno potrebno s pripravami pohiteti. Istočasno je treba skupaj z zveznim odborom ZZB NOV spodbuditi akcijo, da bi v republiških odborih in v pokrajinskih odborih pomagali nekdanjim internirancem in tudi drugim delovnim ljudem, ki bi želeli sodelovati, oziroma biti prisotni ob obeležbi obletnice osvoboditve taborišča Mauthausen.

Č. J.

Nikdar ob strani

Rezervni vojaški starešine in borci NOV na slovenski obali vedno pripravljeni pomagati s prostovoljnim delom v akcijah za izboljšanje življenjskih razmer vsega prebivalstva

Ena največjih nalog pri graditvi boljših življenjskih razmer prebivalstva na slovenski obali je prav gotovo gradnja tako imenovanega višinskega vodovoda. Višinskega zato, ker naj bi po njem dotekala pitna voda v naselja in hiše neposrednega zaledja obalnih mest – torej na podeželje, kjer doslej prebivalci pijejo le kapnico ali vodo iz redkih izvirov. Uresničenje te naloge je po eni strani dolg vse obalne skupnosti do ljudi, ki so s svojim bojem v preteklosti proti osovraženim okupatorjem izpričali svoj patriotizem, svojo ljubezen do svobode in domovine, po drugi strani svoje domove in naselja še danes ohranjajo živa kljub težavnim življenjskim razmeram. Največja težava je prav pomanjkanje dobre pitne vode, ki jo je treba v sušnih obdobjih dovažati v avtocisternah kar precej od daleč.

Obalne občine Izola, Koper in Piran so še posebno v zadnjih letih veliko storile za boljše življenjske razmere na podeželju, predvsem za boljšo cestno povezavo teh krajev med seboj in z občinskimi središči oziroma z obalno cesto. Asfalt je predvsem močno približal delovna mesta zaposlenim v združenem delu po mestih, njihovim domovom na podeželju. S tem je odpadla marsikatera skrb za stanovanje v mestu, hkrati pa ostajajo rojstni domovi naseljeni, živi organizmi našega narodnega telesa ter ob vsem drugem tudi zdrave in močne celice našega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozastite.

Torej pri tem ne gre samo za dolg iz preteklosti, marveč in predvsem za dolg do prihodnosti, dolg do mladih, ki na svoje rame prevzemajo bremena nadaljnje graditve samoupravnega socializma in bodočnosti nasploh, pri čemer se zgledujejo ob tradicijah narodnoosvobodilnega boja in zmagovite oborožene revolucije.

V sklop teh prizadevanj za izboljšanje življenja na podeželju sodi zdaj torej kot primarna naloga zgraditev višinskega vodovoda. Na vsej slovenski obali tako teritorialno politične skupnosti, kot združeno delo in občani po krajevnih skupnostih združujejo denarna sredstva za zgraditev tega velikega objekta družbenega standarda podeželskih ljudi na slovenski obali. Delo teče že nekaj let, vendar pa je denarja veliko premalo in prepočasni priteka, da bi hitreje napredovalo. Zaradi počasnosti na delo močno vpliva tudi inflacija denarja in nenehno zviševanje cen potrebnega materiala ter stroškov nasploh. Spričo tega je bilo treba graditev podpreti še na drug način predvsem s prostovoljnim delom pri zemeljskih izkopih in zasipanju vodovodnih cevi v globokih jarkih na trasi višinskega vodovoda. Pri tem delu so se domačinom po krajevnih skupnostih pridružili in postali celo nosilci delovne akcije predvsem mladinci – tako kot pripadniki JLA tudi delavska in srednješolska mladina, organizirana v mladinskih delovnih brigadah pod skupnim nazivom Mladinska delovna akcija Istra z vsakoletno oznako letnice – torej letos MDA Istra '79. To je zvezna delovna akcija in traja vsako leto čez poletje. Delo gre mladim brigadirjem uspešno od rok, hkrati pa gradi tudi nje same, saj imajo ob tem številne druge dejavnosti, politično, kulturno in športno udejstvovanje in podobno.

Njihovemu delu na trasi se vsako leto pridružujejo tudi številni delovni kolektivi iz združenega dela, družbenopolitičnih organizacij, društev, združenj, družbenih služb in drugi. Med temi ne manjka predvsem članov organizacij ZRVS in ZZB NOV, čeprav gre pri teh v glavnem za starejše ljudi, upokojece. Vsi ti nočejo stati ob strani in še vedno dajejo svoj prispevek splošnim naporom za izboljšanje življenjskih razmer. Vedno se radi odzovejo vabilu svoje organizacije za takšno pomoč. Vsako leto sodelujejo tudi pri akciji mladih brigadirjev na trasi višinskega vodovoda. To postaja že tradicionalen pojav in služi ne samo kot pomoč graditeljem vodovoda, marveč tudi kot dobrodošla družabna akcija, srečanje in spoznavanje med seboj.

Po delovni akciji ZRVS na trasi višinskega vodovoda 28. julija 1979 še spominski posnetek udeležencev te akcije – pred spomenikom padlim v Šmarju nad Koprom

Prvi takšen delovni dan pripadnikov ZRVS in ZZB je bil letos 28. julija in je v Šmarju bilo okrog sto pridnih delavcev. Bilo je veliko žuljev zaradi rovač in lopat in tudi zaradi kompresorjev, s katerimi je bilo treba načenjati kamnit teren in ga dolbsti v globino, zato je prav prišla pomoč borčevskega zdravnika Lojzeta Mazija, nekateri pa bodo morali celo še nekajkrat k njemu, ker se jim zaradi sladkorne bolezni ali iz drugih vzrokov rane ne zacelijo tako zlepa. Vendar pa to ni pokvarilo splošnega razpoloženja in srečanja, ki je po skupinah končalo tudi po nekaterih vinskih kletah domačinov ali v vaški gostilni. Prav ob koncu pa še skupen posnetek skoraj vse udeležencev na vaškem trgu pred spomenikom padlim v boju proti fašističnim zavojevalcem, ki so se jim ponosni domačini v svoji borbeni preteklosti upirali že pred vojno, med NOB pa dali za svobodo in zmago oborožene revolucije tudi prenekatero življenje.

Prav zato tudi vsi drugi člani ZRVS in ZZB, ki so se po vojni priselili na slovensko obalo in zdaj živijo v treh obalnih občinah, tako radi priskočijo na pomoč v vseh akcijah za boljše življenje in počutje domačinov, s katerimi zdaj skupaj sestavljajo družbeno skupnost. Letos bodo verjetno prihodnji mesec delovni dan iz julija v Šmarju ponovili, da bi tako še bolj pripomogli k hitrejšemu uresničenju dolgoletnih sanj prebivalstva višinskih predelov Slovenske Istre.

Foto in tekst:
Rastko Brađaška

Partizanski tiskarji v Savinjski dolini

Vsi enotni v sklepu, da bodo slična srečanja še in še ponovili

Redkokdaj naleti človek na tako prisrčno vzdušje, kot je bilo to soboto v Taboru v Savinjski dolini, kjer so se sestali partizanski tiskarji, ki so med NOB delali v tehnikah-tiskarnah na Štajerskem. Razkropljeni po vsej Sloveniji, od Kočevja do Murske Sote, so se tokrat zbrali, da bi proslavili 37. obletnico ustanovitve ene izmed prvih ciklostilnih tehnik na Štajerskem, tehnike Cankar.

Krajani KS Tabor in njihova organizacija zveze borcev je tokrat praznovala svoj krajevni praznik – v spomin na ustanovitev prvega odbora OF avgusta 1941 v tem kraju. Praznovanje je trajalo dva dni, v petek 10. in v soboto 11. avgusta. V petek popoldne je bila slavnostna seja, na kateri sta podala obračun doseženih uspehov krajevnih skupnosti predsednik skupščine Lojze Rak in predsednik KS Franc Uranjek. Še pred sejo so odprli dve razstavi, razstavo tiskov iz partizanskih tiskarn na Štajerskem, pripravil jo je Muzej ljudske revolucije v Celju, ki pa je bila postavljena v zelo skromnem obsegu, tako je bilo vsaj mnenje številnih obiskovalcev, zlasti tiskarjev. Pričakovali smo, da bo razstavljeno več tiskov iz tehnike Cankar.

Presenetila je razstava umetniških slik dr. Franceta Cagnarja, univerzitetnega profesorja, ki goji slikarstvo kot izpovedovanje svojih intimnih čustev. Bogastvo barv, njih toplina, resnična paša za oči. In dušo. Razstavil je dvajset akvarelov, večjih in manjših formatov. V zadnjih tednih je naslikal osem domačij s taborskih hribov, iz najbližje sosesčine tehnike Cankar, v kateri je tudi on nekaj časa delal kot ilustrator partizanskih tiskov.

Tega dne so v majhnem parku poleg šole odkrili spomenik kmetu-borcu, postavljen v spomin kmetom širom po deželi, ki so bili vključeni v osvobodilni boj. (Več o tem v eni naslednjih številki TV-15!)

V soboto je bilo odkritje spominskega obeležja na kraju, kjer je bila tehnika Cankar. V strmem bregu so bili še dobro vidni sledovi na mestih, kjer so stali vsi trije objekti tehnike.

Objekt je bil zgrajen po zamisli prof. Kunaverjeve, arhitektke in ustanovitelja tehnike R. Zakonjške. Kot zadnja stena je pozidan tri metre širok in dva in pol metra visok zid iz naravnega, neobdelanega kamna, nabranega okrog tehnike. Zgoraj je na zid naslonjena položna streha, ki sloni spredaj na dveh močnih stebrih. Streha je iz surove obdelane desk, z izolacijo, preko katere pride še nasuto ca. četrt metra zemlje, pozneje obraslo s travo in drugim, slično okolici. Tako objekt simbolizira gradnjo nekdanjih bunkerjev, ki so bili sicer grajeni bolj v zemlji, vendar tudi z zemljo kriti.

Znotraj na zidu je pritrjena kovinska plošča z napisom:

»Tu je delovala partizanska tiskarna Tehnika Cankar 1942–1945.«

Ploščo je podarilo in izdelalo podjetje Plator iz Ljubljane. Direktor tega podjetja je bil šef tehnike Cankar od decembra 1944 do osvoboditve. Podjetje je tudi prispevalo denar za postavitev tega objekta, 14 članov njihovega sindikata pa je letos poleti en dan prostovoljno delalo pri tehniki. Očistili so okolico Skutnikove hiše, kopali stezo k tehniki in nanosili kamenje za pozidavo zadnje stene objekta.

Mladinska organizacija v Taboru je že jeseni naredila posek drevja na okoli 20 arih okrog tehnike, ki ga je letos spomladi zasadilo Gozdno gospodarstvo Vransko s smrekami in drugimi iglavci. Tako se bo prostor, kjer je stala tehnika, vidno odražal daleč v nasproti ležeče hribe.

Najteže breme je bilo na krajevni organizaciji Zveze borcev Tabor. Tudi člani ZB so nekajkrat udarniško delali pri urejanju dostopov do tehnike, s traktorjem so navozili pesek in cement ter tramovje in deske za gradnjo pod breg, kjer je tehnika. Od tu pa so ves ta material morali na hrbitih in z nosili nositi navzgor do gradnje. To je bilo zelo naporno in še posebej težko, ker je pri tem sodelovala le majhna skupina članov, medtem ko se večina prošnj in pozivom za sodelovanje ni odzvala, čeprav so obljubili, da pridejo na delo. Vzroki niso znani, sklenili pa so, da se bodo na prihodnjem zboru o tem pogovorili.

Ob odkritju obeležja je ustanovitelj tehnike Cankar povedal, kako je prišlo do ustanovitve tehnike, o njenem delu, o težavah, ki sta jih s Francetom Hribarjem-Savinškom morala premagovati, da sta vzdržala in izpolnila nalogo, ki jima je bila poverjena.

Glavna slovesnost je bila nato spodaj v vasi Tabor. Zbrani tiskarji so navdušeno pozdravili v svoji sredi prvega komandanta slovenskih partizanskih čet Franca Leskoka-Luko, ki je zbrane tiskarje in druge udeležence toplo pozdravil in v kratkem, a jedrnatem nagovoru pojasnil, kako velik pomen je imela literatura že v času pred vojno v boju za delavske pravice, še zlasti pa med narodnoosvobodilnim bojem. Partizanska literatura, to je bil najmočnejši top v našem boju proti sovražnikom, je poudaril in se tiskarjem zahvalil za njihov pomemben prispevek v boju za svobodo.

Rado Zakonjšek-Cankar je v govoru uvodoma spomnil udeležence na razmere, v kakršnih se je znašlo prebivalstvo štajerske dežele ob okupaciji. Vse, kar je bilo slovenskega, bi moralo izginiti iz te dežele, ukinjeni so bili vsi slovenski časopisi, knjige so gorele na grmadah, inteligenca izgnana, izgnano pa naj bi bilo tudi 260.000 prebivalcev, vse kar bi ostalo pa je bilo izpostavljeno sistematičnemu potujčevanju, otroci že od zibelke naprej. Govoril je o vlogi ilegalnega tiska, o ustanavljanju in razvoju partizanskih tehnik-tiskarn na Štajerskem in o naporih, ki so bili združeni s postavitvijo tovrstnih objektov ob požrtvovalnosti tiskarjev, ko so prikriti okupatorjem očem znova oživljali zatirano slovensko besedo, noč za nočjo tiskali in jo širili med prebivalstvo. V letakih in časopisih so razkrinkavali okupatorjeve namere, z novicami o porastu in napredovanju naše partizanske vojske, njenih zmagah ter o zmagah zavezniških armad dvigali v ljudeh moralo ter budili narodno in revolucionarno zavest v ljudskih množicah.

Po kvalitetnem kulturnem programu so združeni trije pevski zbori zapeli nekaj pesmi, godba pa je zaigrala nekaj partizanskih skladb. Nato pa so se tiskarji nekdanjih kolektivov zbrali in posedli vsak kolektiv za svojo z napisom označeno mizo in nastolo je resnično prisrčno vzdušje.

Prvo srečanje partizanskih tiskarjev je bilo pred dvajsetimi leti v Gornji Savinjski dolini, vendar v veliko manjšem obsegu. Zdaj so bili vsi enotni v sklepu, da bodo slična srečanja še in še ponovili. Upamo, da se bo to res zgodilo!

Dan, ko so še breze žalovale

Veliko je dni v slehernem letu, ki se jih radi spominjamo, še več je morda takih, ki ob spominu nanje samo malomarno zamahnemo z roko, češ saj ni vredno besedi. Redki, vendar včasih tudi prepogosti pa so dnevi, ure in minute, ki jih človeška srca ne morejo pozabiti.

Druga svetovna morija je že zdavnaj za nami čeprav kruta in neizprosna, ni bila zadnja. Njej sledijo še druge, manjše, nič manj neizprosne. Milijoni ljudi, ki se je komaj srečal s civilizacijo. Do kdaj?

Pa vendar: čeprav se veselih dogodkov v življenju raje spominjamo, grozo tudi ne pozabljamo. Spomine nanje pa obujamo zato, da bodo tudi znanjci vedeli, da so milijoni ljudi pri nas ljubili svoj rodni košček zemlje prav tako kot svoje najbližje, da so ljubili svoj jezik, ki ga je govorila mati, bolj kot kruh okupatorja...

Vedno so vedeli, kje je njihovo mesto

Adlešiči in številne vasice ob Kolpi, ki sodijo sedaj v to krajevno skupnost, so se vključile v revolucionarno gibanje že skoraj deset let pred začetkom druge svetovne vojne. Ustanovitev komunistične partije v Adlešičih, Dragatušu, Vinici in še marsikje v Beli krajini, so dovolj trdni dokazi moči in borbe za ekonomsko in socialno osamosvojitve. In še nekaj. V najtežjih trenutkih, so vedno vedeli, kje je njihovo mesto!

Revolucionarno delo ni ostalo prikrito

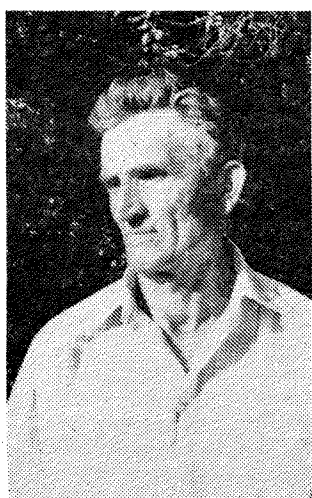
Napredne sile, ki so bile v letih pred drugo svetovno vojno, v Adlešičih in njeni okolici, združene v društvu kmečkih fantov in deklet, niso ostale prikrite okupatorju.

Adlešiči so bili prvi na vrsti

Svojo nadmoč so italijanski fašisti izkazali v Adlešičih in njihovi okolici že osmega avgusta 1941. leta. V prvem navalu so aretirali več kot 60 domačinov in jih odpeljali v novomeške zapore. Ob roški ofenzivi, julija 1942. leta, so iz Adlešičev in njihove okolice pobrali tudi okoli 60 domačinov in jih od odpeljali v taborišče na Rab.

Vendar to okupatorju še ni bilo dovolj. S pomočjo nekdanjih jugoslovanskih žandarjev, ki so bili okupatorju na tem delu slovenske zemlje še edina pomoč, so iz bornih belokranjskih domačij iztrgali še trideset domačinov s katerimi so dopolnili taborišča na Rabu, v Reneciju, Padovi, Gornarsu...

In ti ljudje, ki so morali v negotovo pot, ki je za

»Z doma moraš, pa ne veš, do kje vse te bodo spremljali bajoneti in nabite puške, plinske celice in ograja iz bodeče žice, strah, lakota in smrt. Kdor je imel srečo, je ušel plinski celici in smrti«, je pripovedoval Janez Vranešič iz Gorenjcev, ko se je po štirih letih in treh mesecih vrnil kot interniranec in borec Prešernove brigade na svoj dom. Njegov brat Jože je za vedno ostal v Renaciji. Ko so ga pokopali je imel 25 kilogramov.

mnoge pomenila tudi pot brez vrnitve niso zakrivali ničesar. Je mar greh ljubiti svojo domovino, svojo zemljo...

Peti avgust 1942...

Minulo nedeljo je od tistega strašnega dne, ko so še breze žalovale za karavano nedolžnih ljudi, ki se je pomikala ob nabitih puškah in ostrih bajonetih italijanskih fašistov, minilo že 37 let. Pobrali so vse moške od 17. do 30. leta starosti. Zdaj so ti nekdanji fantje že zreli moške. Enaintrideset se jih ni nikoli vrnilo v svoj rodni kraj. Mučenje, poniževanje, lakota... To stre še tako čvrstega moža. Toda mnogi so zdržali. Bili so odpornejši od jekla, močnejši od smrti, ki je sleherni dan gohtala na stotine, na tisoče naših ljudi v taboriščih.

Nasilje stre posameznika, naroda nikoli! In kljub številnim žrtvam, grožnjam, nasilju, se je zavest belokranjskih ljudi še bolj vtakla v osvobodilno fronto, v delo mladinske skrajsevske organizacije in v zavest slehernega krajan, da še tako grozovita

Ivan Grabrijan, predsednik sekcije za interniranje pri krajevni organizaciji ZB NOV Adlešiči

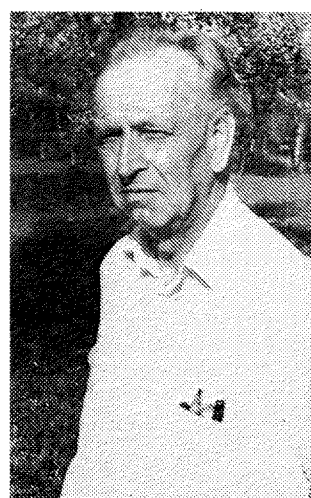
Rozka Požek: »Vse moške so pobrali. Doma smo ostale samo ženske. Zato smo mladinke še bolj prijele za delo in se vključile v NOG. V internacijo smo pošiljale pakete tudi tistim, ki niso imeli doma nikogar«.

Zahvala domačink za zares uspešen nastop gostij iz krajevne skupnosti Mlinše-Kolovrat

Skupni nastop domačega ženskega pevskega zbora s člani Prosvetnega društva Mlinše-Kolovrat iz Zagorja ob Savi je nadvse prijetno izpolnil skoraj dveurni program, ki so mu številni gledalci kaj radi prisluhnili

Alojz Cvitkovič, predsednik krajevne organizacije ZB NOV Adlešiči

dejanja okupatorja ne morejo streti človeka, ki ni storil nikomur nič zalega, ki ljubi le delo, zemljo in »grunt«, živino in svoje domače.

Praznik, ki ni samo praznik

Prvo avgustovsko nedeljo so pred dnevi v Adlešičih praznovali že devetnajstič. Slavnostno, kot se ob tako pomembnih praznovanjih tudi spodobi. Domači ženski pevski zbor in pa kulturniška skupina pobratene krajevne skupnosti Mlinše-Kolovrat iz Zagorja ob Savi, so dali temu prazniku še posebno obolenje. Ob tem seveda ne gre pozabiti na hiter gospodarski in politični razvoj te krajevne skupnosti, ki ne samo ob tako pomembnih praznovanjih, temveč nenehno kuje nove možnosti še hitrejšega razvoja in taka praznovanja niso zgolj le naštevanje uspehov in želja, temveč trden temelj za doseganje še boljših uspehov.

Toda krajanji s svojo gospodarsko razvitostjo, oziroma nerazvitostjo, še niso zadovoljni. Obljubam več ne verjamemo, sami pa si več kot zmorejmo tudi ne morejo pomagati. Jasno in glasno je v svojem osrednjem govoru ob praznovanju internirancev še posebej poudaril Alojz Cvitkovič, ko je dejal, da nočejo več v njihovi krajevni skupnosti ekonomskih položajev reševati s socialnimi podporami.

Dejal je: »Zahtevamo delo, zahtevamo že vrsto

let obljubljeni obrat, v katerem bodo našli delo številni krajanji, ki morajo sedaj s trebuhom za kruhom in si iskati za služek in delo drugje. Tu pa ob ostarelih starših propadajo nekdanj močne kmetije, ki potrebujejo svežih moči. Tudi nekdanji most bratstva in enotnosti v Zuničih, ki bi lahko povezoval ta del Slovenije s sosednjo Hrvaško, že vrsto let ni prevozen. Obljube pa ne rodijo sadov! Med NOB smo vedeli kje je naše mesto in prav zato se sedaj toliko bolj čudimo takemu odnosu do kraja in ljudi, ki so za boljši danes nas vseh darovali skoraj sto življenj.«

Vi, ki ste...

Vi, ki ste prišli iz taborišč smrti in gladi, vi, ki vas niso pokončale plinske celice in krematoriji, vi, ki vam niso izpile kri bodeče žice taborišč, bunkerji, stražarnice, vi, ki ste junaško prenašali vsa podcenjevanja človeškega dostojanstva, je nadaljeval Alojz Cvitkovič, vi bodite učitelji in vzgojitelji naše mladine in pravičen sodnik vsem, ki bi želeli ogroziti našo svobodo, našo neodvisnost. In vedno imejte pred očmi grobove naših internirancev, borcev in vojnih ujetnikov, ki so raztreseni po vsej Evropi, vse tja do daljne Norveške!

Velika pomembnost mladih

Govoril je tudi Ivan Grabrijan:

»Ko danes živimo v svobodni domovini, ko uživamo sadove svojega dela, moramo znati še bolj ceniti pridobitve NOB, utrjevati napredna načela v okviru socialistične zveze delovnega ljudstva, sindikatov, partije... Pri vsem tem pa zasluži še posebno pohvalo naša mladina, ki nenehno sodeluje z nami in se vključuje v številna dela v okviru naše krajevne skupnosti, kakor tudi v splošni ljudski odpor. In prav v tem vidimo mi starejši velik uspeh naše mlade generacije, kajti prav s temi vrlinami se je plemunitila naša družba že med vojno, nadaljevala po njej in tudi v bodoče bomo šli po poti, ki ji stopa na čelu naš tovariš Tito«, je končal svojo misel predsednik sekcije za internirance v KO ZB NOV Adlešiči.

Že devetnajstič so se srečali na prijetnem srečanju v Adlešičih številni interniranci s tega območja. Kdo ve koliko besed je bilo izrečenih, kdo ve koliko spominov zapisanih, kdo ve koliko želja in hotenj nedorečenih!

To je življenje! Življenje, ki ga kujemo in ustvarjamo sami. Čeprav počasi in po svojih močeh, pa vendar bolje, kot če bi ga nam krojili drugi.

Tone Urbas

TRŽIČ

Za mlade

V okviru občinskega praznika Tržič je bila v nedeljo, 5. avgusta pod Storžičem spominska slovesnost v počastitev prvih padlih borcev iz I. kranjske čete pred 38 leti.

Ko je predstavnik občine orisal povojni razvoj te občine ter pomen revolucionarnih tradicij, je govoril tudi predstavnik delegacije pobratene občine Ste Marie-aux-Mines iz Francije. Ta je kot De Golov partizan povedal, da je v takratnem uporu v podjarmjeni Evropi tudi zanje pomnila beseda Tito iz Jugoslavije, kot simbol branilcev časti in svobode.

Ob koncu je udeležencem govoril še preživeli borec takratnega krvavega dogodka, nosilec partizanske spomenice, tovariš Stane Toplak. Po živem pripovedovanju o takratnem revolucionarnem razpoloženju borcev in podobno je zaključil z ugotovitvijo, da naš skupni boj in spomini na krvavo preteklost naj bi služilo in pomagalo mladim, da bodo ob upoštevanju skupnih žrtev za svobodo in ciljev našega boja lažje in uspešnejše gradili lepšo prihodnost.

Prireditve, katere se je udeležilo veliko število borcev in svojcev je bila popestrena z skrbno izdelanim kulturnim programom.

K. Makuc

SLOVENSKA BISTRICA

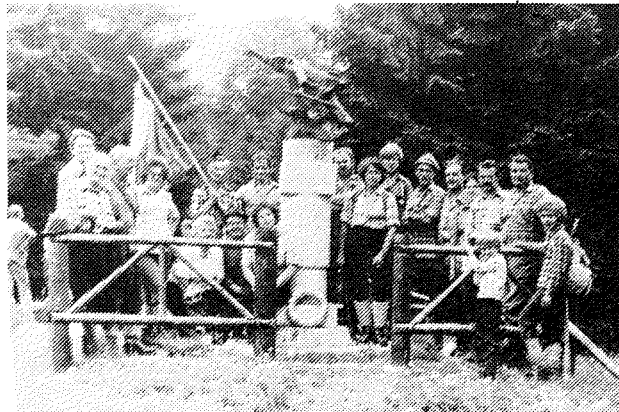
Več pozornosti kmetom – borcem NOV

Občinski odbor ZZB NOV v občini Slovenska Bistrica združuje kar enajst krajevnih organizacij ZB, v katerih je še okoli 1150 članov, ki pa so vseskozi zelo delavni. Praktično skorajda ni akcije, posvetovanja, kjer ne bi sodelovali tudi nekdanji borci revolucije, saj so nosilci vseh družbenopolitičnih akcij občine in posameznega kraja.

Razveseljivo je med drugim tudi to, da predsedstvo ZB v občini posveča največ pozornosti prav kmetom-borcem, ki živijo na svojih domovih v prostranih pohorskih gozdovih, kjer je bilo vseskozi tudi pravo žarišče partizanskega gibanja. S Pohorja so borci odhajali na svoje vojaške akcije, se nato zopet vračali nazaj v varno zavetje gozdov in tamkajšnih kmetov, ki so jim vseskozi pomagali, zlasti glede prehrane, obveščanja itd. Tu, med temi kmeti, ni bilo izdajalcev.

V občini pa že tudi dalj časa zbirajo podatke o partizanskem gibanju na tem območju, ki jih bodo potem preverili, obdelali ter natisnili v zborniku spominov o narodnoosvobodilni vojni in revoluciji. Zato vabijo vse, ki karkoli vedo, da svoje spomine opišejo, jih pošljejo občinskemu odboru ZZB NOV, da bo tako zbornik kar se da popoln ter verodostojen zapis dogodkov.

FRANJO HOVNİK

Udeleženci pohoda na Obranco

DORNAVA

Razvili so prapor

Tu so nedavno tega borci NOV razvili svoj prapor, ki ga je prevzel Franc Voglar. Ob razvitju prapora so se borci in krajanje še posebej spominjali dogodka iz narodnoosvobodilnega boja, ko je okupator desetega oktobra 1944 v Dornavi uničil znano partizansko postojanko. V spomin na ta dogodek praznujejo krajanje Dornave vsako leto svoj krajevni praznik.

Naj zapišemo, da je kar 20 krajanov Dornave med narodnoosvobodilnim bojem darovalo svoja življenja. Mnogi pa so podpirali OF. Ob tej priložnosti je predsednik občinskega odbora ZZB NOV Janko Vogrinec podelil priznanja zaslužnim borcem za uspešno delo v družbenopolitičnih organizacijah. Priznanja so prejeli: Martin Canjko, Terezija Korošec, Anton Koletnik, Ludvik Kotar, Karl Lončar, Rozika Ritonja, Leopold Zafran, Ignac Murko, Ludvik Mesarič in Ludvik Jerič.

V kulturnem delu proslave so med drugim sodelovali tudi brigadirji MDA Slovenske gorice 79, ki imajo svoj sedež v Dornavi. K spomenikom revolucije in spominskim obeležjem pa so položili vence.

FRANJO HOVNİK

HUDINJA PRI CELJU

Razvitje zastave

V počastitev Dneva borca so v Hudinji pri Celju pripravili proslavo, kjer je predpovednik občinskega odbora ZZB NOV Ivan Melik-Gojmir razvil zastavo in jo predal zastavonoši Jerneju Bajdetu.

Proslavo je obogatil tudi pester kulturni program, v katerem sta sodelovala recitatorja iz osnovne šole »Franje Vrnč« iz Hudinje. Recital so podali člani KUD »Zarja« iz Trnovelj, folklorna skupina KUD »France Prešeren«, pa je zaplesala kranjske in gorenjske pleske.

Udeležencem proslave je govoril predsednik krajevnih organizacij ZB NOV Hudinja Alojz Pavlič, ki je med drugim poudaril, da je tudi ta proslava ena izmed številnih, ki so namenjene 60-letnici KPJ in SKOJ ter revolucionarnih sindikatov.

Po proslavi je bilo tovariško srečanje borcev in krajanov pri Skaletovi domačiji na Hudinji, ker še ni dograjen družbeni center.

A. Pavlič

BLED

Tovarištvo ne pozna meja

V začetku junija je krajevna organizacija ZB NOV Bled organizirala izlet, ki se ga je udeležilo lepo število članov, saj so morali poleg velikega avtobusa najeti še kombi. Odpeljali so se skozi Jesenice do Trbiža, nato pa skozi smučarsko središče Sella Nevea v kraje, ki jih je pred tremi leti prizadel potres. Obiskali so nekdanje italijansko koncentracijsko taborišče Gonars in tam položili venec k spomeniku umrlim taboriščnikom.

Ustavili so se tudi ob mogočni grobnici blizu Doberdoba, kjer so jih čakali zastopniki organizacije ANPI (italijanskih partizanov) iz Doberdoba in bližnjega Dola. Skupaj so položili spominski venec pred šolo in spomenik Prežihovega Voranca sredi naselja Doberdob. Po kosilu so se zbrali v »osmici«, kjer po teden dni prodajajo posamezni domačini doma pridelano vino. Med izletniki je bilo nekaj borcev, ki so se med NOB borili v teh krajih. Tako so se po mnogih letih srečali stari prijatelji in obudili spomine na hude čase.

Popoldanske ure so hitro minevale. Ob prijetnem pogovoru so se domenili, da se bodo člani teh organizacij odslej še večkrat sestali.

Blejska organizacija ZB je za dan vstaje 22. julija že povabila nekaj tovarišev iz Doberdoba in Dola, naj se udeležijo prireditve ob tem prazniku. Res je prišlo dvajset tovarišev, ki so položili lep venec na partizansko grobišče na Bledu. Organizaciji sta izmenjali knjige, ki opisujejo partizansko bojevanje. Napisali so tudi posvetila. Tako bodo borci prijateljskih organizacij zvedeli še več o boju, ki nam je prinesel popolno zmago, tovarišem onstran meje pa vsaj možnost, da se lahko srečujejo s svojimi nekdanjimi soborci in utrjujejo partizansko zavest. Prav gotovo se bodo člani vseh treh organizacij tudi v prihodnje radi obiskovali in postali resnični tovariši, saj imajo vsi iste želje in cilje.

M. S.

PODNANOS

Aktivne žene

Sekcija za družbeno aktivnost žensk s Podnanosa je dne 29. julija organizirala izlet v partizansko Cerkljo. Ob tej priložnosti smo si ogledali partizansko bolnišnico Franjo, položili cvetje pred spomenik žrtvam napada na partijsko šolo januarja 1944 in si ogledali skupno grobnico.

Na Brdcah, ki so bila tedaj krvava od krvi partizanov, je spregovoril takratni načelnik partijske šole in opisal potek dogodkov tega napada na Cerkljo.

Med nami je bilo največ starejših žena, ki so že krepko prekoračile 70 let. Kljub temu so vztrajale, da hočejo videti bolnišnico, čeprav je bilo to zanje precej naporno. S solzami v očeh so se čudile, kako je bilo sploh mogoče delovati v tako skritem kraju in koliko trpljenja in gorja so prestali naši borci, kakor tudi osebe bolnišnice.

Namen tega izleta je bil, da tudi naše žene, predvsem kmečke, ki so obremenjene z delom na kmetijah, vidijo pomnike naše zgodovine.

To je bil že drugi izlet, ki ga je ta sekcija organizirala letos. In tako je tudi prav, saj se s tem krepi medsebojno prijateljstvo, ki se je, žal, po vojni precej skrhalo.

Ana Pižent

HRUŠEVJE

Praznik v Hruševju

V KS Hruševje na Postojnskem te dni praznujejo svoj krajevni praznik. Slavili ga bodo vsako leto 17. septembra v spomin na ustanovitev prvega OF odbora in množičnega odhoda domačinov v partizane v septembrskih dneh 1943.

Letos so krajevni praznik slavili že v soboto, 11. avgusta. Borci so razvili svoj prapor, ki jim ga je poklonila krajevna skupnost, svojemu namenu so izročili tudi novo asfaltirano cesto od Hruševja do Sajevč in skozi naselja Rakulki in Slavinje. S tem so hkrati počastili letošnje jubileje: 60-letnico KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov. Slavnostni govornik je bil sekretar medobčinskega komiteja ZK za Notranjsko regijo Jože Simčič.

Letošnje slavje je bilo v Sajevčah, vasi ob obronkih Loze, ki je dobro znana mnogim partizanom in aktivistom in sodi v krajevno skupnost Hruševje. Prek Sajevč je med NOB vodila preko karavle P-3 pomembna partizanska pot, ki je povezovala Vipavsko z Notranjsko. Bližina gozda pa je nudila številnim partizanskim enotam varno zavetje. V Sajevčah je bil tudi sedež številnih partizanskih organizacij.

MIRA PAGON

RAVNE NA KOROŠKEM

Veliko smo videli

Minuli mesec so vojni invalidi in člani tukajšnje borčevske organizacije obiskali Jasenovac, Kozaro, Jajce, Drvar, Bihać in Petrovo goro. K spomenikom številnih žrtev so položili vence, prižgali sveče in se poklonili njihovemu spominu. Med tridnevnim obiskom so si tudi ogledali muzeje NOB, spominske parke, bolnišnice in grobišča, v planinskem domu na Petrovi gori pa so si ogledali še film »Petrova gora«.

Ignac Zdovc

JESENICE

Pohod na Obranco

V počastitev praznika jeseniške občine 1. 8. 1979 je krajevni odbor ZB NOV Podmežaklja z družbenopolitičnimi organizacijami in mladino organiziral v soboto, 28. julija 1979 pohod nekdanjih borcev NOV in mladine k spominskim obeležjem in spomeniku NOV na Obranco, kraj, kjer se je 1. 8. 1941 bila prva bitka jeseniških partizanov z dobro oboroženo skupino okupatorjevih policistov.

Zbralo se nas je nekaj več kot 30, med nami je bilo precej mladine pa tudi borcev NOV. Posebno razveseljiva je bila udeležba sekretarja občinskega odbora ZZB NOV Ivka Saksida, Stojana Valodija z ženo Ančko, prvoborko Ivanko Kozarjevo, predsednika KS Podmežaklja inž. Janeza Komela, predsednice KK SZDL Nade Dejak in še nekaterih borcev iz Plavža in Save.

Veselo smo krenili na pot. Na vrhu Mežaklje smo ob spominskem obeležju Slavka Omana, ki je tu padel pod streli okupatorjevih vojakov, počastili spomin z enominutnim molkom in nadaljevali pohod proti partizanski bolnišnici v pečinah Mežaklje.

Zanimivo je, da te bolnišnice okupator ni nikoli odkril. Ugotovili pa smo, da sicer oskrbovani in dobro ohranjeni stavbi grozi, da bo nanjo padla velika skala, ki jo bo seveda povsem porušila.

Ob spominskem obeležju padlim partizanom je bila prisrčna spominska svečanost, na kateri je Joža Rozman, tajnik KS ZB NOV Podmežaklja, obudil spomin na prvo bitko naših prvoborcev z Nemci. Simboličen zaključek te sicer skromne, vendar prisrčne proslave je bil zaključen s položitvijo venca ob vznožju spomenika, katerega je položila predsednica KK SZDL Podmežaklja Nada Dejak.

Ob vrnitvi smo izbrali daljšo pot, ki nas je vodila, po obronkih Mežaklje k spomeniku na Poljane. Tu je k spomeniku položil venec Jože Rozman in s kratkim nagovorom mladini pojasnil kaj so Poljane pomenile v razvoju delavskega gibanja za proletarske Jesenice.

JOŽE ROZMAN

Udeleženci izleta pred spomenikom v Drvarju

NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC

NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC NOVO PRI ZALOŽBI BOREC

b. ž. j.

čina ni odmeval le na Slovenskem, ampak tudi izven naših meja, vendar je šele Ferenčeva razprava pokazala na celotno podoben ozadje tega zločina pa tudi na zločince same. Nadalje naj opozorimo na studijo o napadu dela Gregorčičeve brigade na italijanski policijski avtomobil v Razorih med Mrzlo rupe in Vojskim 22. junija 1943. Gre za napad, med katerim je borcev pod poveljstvom narodnega heroja Ivana Turšiča-Iztoka uspelo uničiti 15 sovražnikovih vojakov ter več raniti. Ob tem dogodku dr. Ferenc tudi razrešuje vpraša-

Kako žive danes tam, kjer je divjal ogenj in ledena burja

Paški Kozjak! Ni ga borca 14. udarne divizije, ki mu ne bi to ime za vedno ostalo v spominu in ob katerem se ne bi zgrozil.

Hribovsko naselje, »ki obsega kmetije po pobočjih in hrbtih hribov, ki jih ločijo globoke, ozke doline in grape. V noči na 16. februar 1944 se je po štiridnevni boj obkoljena 14. divizija prebila na območje Paškega Kozjaka. Tod so bili boji tudi pozneje, najhujšega pa je po preboju imela 22. maja 1944 Šerčerjeva brigada ...«

Paški Kozjak! Tudi Mihi Butari-Aleksu se je nezbrisno vtisnil v spomin:

Ž03... Čglavnina divizije z ranjenci vred 18. in 19. februarja na Paškem Kozjaku nenehno v najslabših razmerah in ob pičli hrani vztrajala v bojih, število ranjencev pa se je iz ure v uro večalo. Tam ni bilo nobene bolnišnice. Štab divizije je moral misliti na preboj, ker so Nemci vedno bolj stiskali obroč okrog divizije, zato je moral pustiti nekaj ranjencev na gorskih kmetijah. Na žalost so Nemci večino teh naših požrtvovalnih in hrabrih fantov

»Paški Kozjak! Prvič smo prihajali partizani v njegovo kraljestvo. Kdor je partizanal na Štajerskem, ga ima slabo zapisanega. Prišel je v partizanski pregovor: Kar na Paški Kozjak, če hočeš biti obkoljen,« se spominja težkih dni Stane Terčak v svoji knjigi Živi zid. Dogodki puščajo v ljudeh sledove, takšni še posebej. Ne zamrejo. V strminah Paškega Kozjaka, od koder so leta in leta odhajali mladi v dolino, na boljše, vse to še živi. Življenje je boljše, polnejše, nič več ne pije zadnjih kapelj krvi iz izmozganih teles kmetičev po grapah, globelih, gorskih hrbtih, tam, kjer so si »voli lomili noge,« kot je z bridko ironijo dejala Ramšakova mati, pestujoč vnučka Ervina.

Spustili smo se v te strmine, a ne več peš, kot nekdanj, niti ne z volmi ali kakšnim zanikrnim terenskim vozilom, pač pa lepo spodobno po novozgrajenih cestah, ki obeatajo hribovcem docela drugačno življenje. Gozdno gospodarstvo Celje je vtisnilo s temi gradnjami zaselkom pod Paškim Kozjakom, natančneje pod Sv. Joštom, pečat napredka. Zadnje čase se gozdarjem pridružujejo tudi kmetijci, celjska kmetijska zadruga, ki se na vse kriptje trudi, da bi

Pogladič je najhujše prebrodil

Nad velikim, novozgrajenim hlevom, pol strelja- ja od domačije Pogladičevih nad Loko nad Dobrno se je v jutranji rosi za gozdom pasla srna. Ropot avtomobila ji je prekrizal račune in z dvemi, tremi dolgimi skoki se je rešila vsiljivcev. Iz hleva je radovedno prikorakal možak srednjih let: Franc Pogladič, gospodar. Beseda je dala besedo, odšli smo v hlev, kjer se je 23 govejih repov stiskalo ob privez.

Izpod napuščev so veselo ščebetale lastavice. Dan je bil kot umit.

Pogladič je bil vse do 1961. leta brzkone edini kmet, ki je imel nasad hmelja na višini skorajda 700 metrov.

Dobrodušni možakar ni skrival zadovoljstva, ko je govoril o svojem gospodarstvu. Pred štirimi leti si je s krediti celjske kmetijske zadruge postavil velik, moderen hlev, kupil traktor, kvadre pa je delal kar sam. Breg, kjer danes stoji hlev, je odkopal kar sam. Šest dolgih mesecev je trajala težka tlaka.

»Kar je bilo, je k sreči za nami. Imamo cesto, gozdno gospodarstvo nam jo je zgradilo. Nedolgo tega sem prodal osem bikov, 530 kg je tehtala

Po strminah Paškega Kozjaka

»Voli so si lomili noge!«

Vse več ljudi iz doline bo molče obstalo pred grobiščem

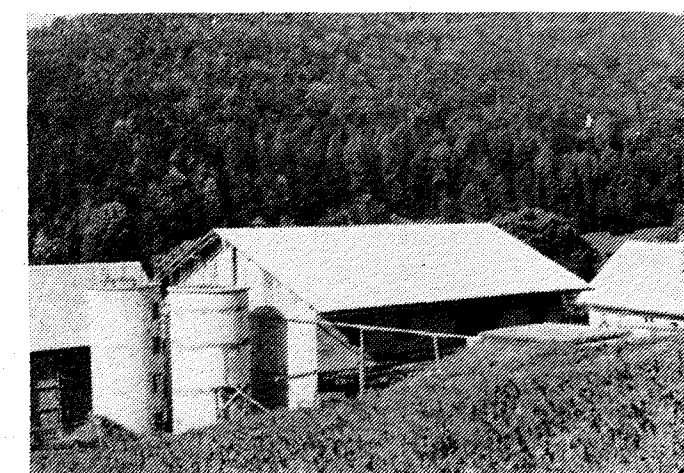

Ploščica na Banovškovi domačiji

odkrili in jih zelo zverinsko pobili. Ne s strelji, pač pa s puškinimi kopiti.«

»...Čte preklete strmine nam bodo izpile kri,« je v tistih hudih dneh robantil Levko, stisnjen v dve gubi, ko so prečkali velik, zrel gosd v južnih strminah Paškega Kozjaka.

preusmerila kar največ kmetij, ki imajo za to vse možnosti. Tudi o kmečkem turizmu govore pa o ovčereji in še o čem. Ljudje na Kozjaku sanjajo na glas o stvareh, o katerih do predvčerajšnjim še misliti niso upali, kaj šele takrat, ko se je tod prebijala 14. udarna divizija.

Pogladičev hlev. Preusmerjene kmetije rešujejo Paški Kozjak

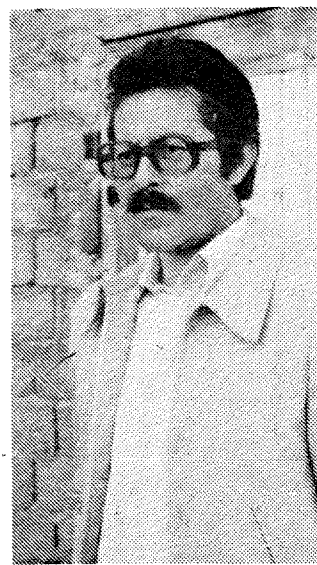
Avgust Ramšak: »Najprej urejen in poln hlev, potem kmečki turizem, tako mislim!«

glava. Do jeseni bom odpeljal iz hleva še šest takšnih repov,« je nizal svoje zadovoljstvo prizadevnež izpod Paškega Kozjaka.

Pogladič je navsezadnje lahko zadovoljen: hčerka Irena hodi v šentjursko kmetijsko šolo (naslednik torej!), Marina v četrti razred ekonomske šole, že enajst mesecev pa moči pleničke sinček Davorin.

»Vse lepo in prav«, pravi gospodar, ko naravnava korake proti domačiji, »le živina je prepočeni.«

»S Pogladičem smo se pogovarjali o kmečkem truezmu je mimogrede navrgel kmetijski pospeševalec Jože Pekovšak iz zadrugne enote Vojnik. »Doslej je dar za to. Brzkone ne bo edini. Trenutno na območju Paškega

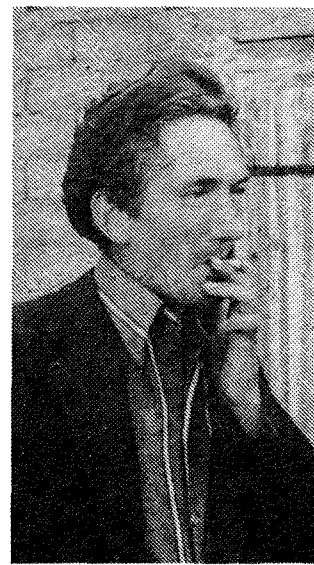

Tone Derča: »Ljudi je treba za vsako ceno obdržati na Paškem Kozjaku. Za to je seveda več razlogov! Storili bomo vse, da bomo to res dosegli!«

Kozjaka preusmerjamo 86 kmetij.«

Mali Davorin se je zadovoljno stiskal k materi Angeli, gospodinji na Pogladičevini, ki se je za spremembo od moža povrnila iz sedanosti v preteklost.

»Pri nas so se večkrat ustavljali fantje iz VDV enot. Čakajte, spomnila se bom. Ja, Brko je bil, močan, velik fant, intendant. Ne vem, kje je sedaj, pač pa se je po vojni še oglasil pri nas Obrezov Dušan. Drugi? Kdo bi vedel. Vspali so se v hišo, sploh po pohodu divizije. Tistikrat sem šla v Dobrno. Zdelo se mi je, da je konec sveta, da ne bom nikoli več videla domačega praga. Krogle so mi švigale okoli ušes. Šele

Franc Pogladič: »Ni razlogov, da ne bi bil zadovoljen!«

pozneje smo izvedeli, kaj se je pravzaprav dogajalo...«

»Te ljudi moramo obdržati v hribih!«

Povsem na drugem koncu, v Strmcu nad Dobrno, živi Jurk, Avgust Ramšak, ki se z 12 hektari obdelovalne zemlje in 7 hektari pečevja pa še nekaj gozda prebija kakor le najboljše ve in zna. Na poti k njemu je agronom Derča dejal: »Te ljudi, ki so voljni delati, je treba obdržati v teh globačah in rebreh. Če prej ni bilo zanje dovolj razumevanja, je to sedaj v veliki meri popravljen. Na voljo so krediti, načrti, strokovna pomoč ...

Ramšaku, Jurku po domače, je že celjsko gozdno gospodarstvo predlagalo, da se loti kmečkega turizma. Denar ni pro-

Martin Štraus se je odločil, da bo vztrajal na kmetiji

blem, so še rekli, toda Jurk misli nekoliko drugače: najprej štalca, potem kravca. To pomeni, da bi rad najprej pozidal hlev, ga napolnil z repi in šele potem začel razmišljati o kmečkem turizmu. Morda bi že šlo, če se ne bi zataknilo pri kreditih še iz lanskega leta. Slišali smo tisto o mlinih, ki me-ljejo počasi.

Ramšakova mati Marija nas je skupaj z vnučkom Ervinom radovedno ogledovala. Z odločnimi kretnjami glave je živahno pritrjevala sinu, ki je dejal, da brez ceste, ki so jo zgradili celjski gozdarji, tod ne bi šlo. Zagledali smo se v ploščico, skromen spomin, vzidan v pročelje hiše.

»Tisti, o katerem govori napis, je bil menda nek ruski partizan, ki je padel ob preboju 14. divizije, čisto blizu naše hiše. Pri nas so partizani pustili

va ranjenca. V nedeljo
jo odnesli, v ponedel-
jek pa so bili že Švabi v
hiši. Sicer pa smo večkrat
imeli fante v hiši. Tudi za
pohod smo vedeli. Pred
tem je prišlo dvanajst
partizanov. Bili smo pri-
pravljani. Ampak tista
dva ranjenca so izdali ne-
ki ljudje iz Dobrne, naz-
nanili so nas.

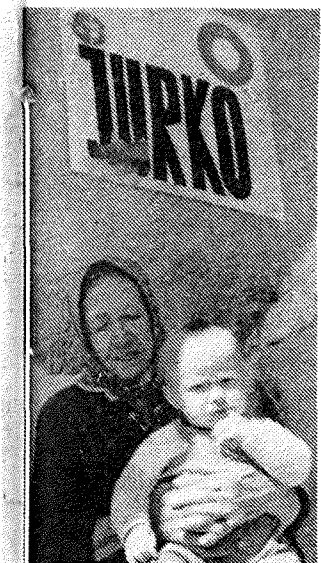
Jurkova je kotrljala spo-
mine, oreh za orehom,
ime za imenom: Stane
Pogljajen, Uroš, Krama-
rič, Milenko in bridko do-
lala, da so morali marsi-
katero grenko požreti od
Dobrnčanov, vsaj od ne-
laterih, ki so jih zagriže-
li nemčurji.

»Partizanka gre«, so go-
vorili, »ko sem morala po-
pravkih v Dobrno,« je
navrgla.

Hčerka Verica je bila
obveščevalka, partizani
pa so v Ramšakovih doma-
tiji prenekaterkrat dobili
kos kruha ali kakšno dru-
go dobroto.

Pogovor z zrakom

Na samini stoji Banov-
škova lipa, tik ob kmetiji,
tako kot so na saminah
se kmetije pod obronki
Paškega Kozjaka in po
vsem njegovem pogorju
razsute kajže. Sedem sto-
letij ji prisoja Banovšek.
Nerodnov, tako se pravi
domaćiji po domače, sle-
di izročilu dedov in veru-
je, da je to turška lipa. Na

Mimo Jurkovih vodi Ša-
peška planinska pot in
Ramšakova mati rade
volje poklepeta s planin-
ci o nesrečni zimi
1944/45.

Paškem Kozjaku jih je
razsutih ničkoliko. Ne-
dolgo tega je Cvikel na
Brdcah, kakšne pol ure
hoda od Banovška, podrl
podobno. Vso noč so ža-
gali trhlo pričo zgodovi-
ne, vso noč so cvilile veje,
tako dolgo, dokler ni žaga
opravila svoje in je drevo,
simbol slovenstva oma-
nilo.

Od Banovška in njego-
ve lipe do Štrausa, Pogla-
diča in Remšaka, Cvikla
in spet Štrausa, od Brdca
do Strmca nad Dobrno in
Loko, so v pročelja hiš
vpete skromne ploščice,
sloves bi jih skorajda
prezrl v blišču poletnega
sonca in sopare.

Na Jurkovi domačiji,
pri Ramšaku:

»V tej okolici je padel
18. II. 1944 partizan 14. di-
vizije.«

Pri Banovšku:

V tej okolici je 15. in 16.
II. 1944 padlo 13 borcev
NOV.

Na steni domačije
Štrausovega Matrina:

»V tej okolici je 18. II.
1944 padlo pet borcev 14.
divizije.

In ne samo na teh hi-
šah:

Spodaj, pod kolovozom
nekoliko boljše sorte,
slab streljaj od Banovško-
ve domačije, počiva 36
borcev divizije. Pot do
grobščja je pokošena, ob
gozdu kašipot, od njega
naprej se začne cesta
XIV. udarne divizije Bo-
ris Kidriča, ki jo je ljudem
zgradila naša armada, lju-
dem, ki so se v tistih dneh
soočili s trpljenjem bor-
cev v nezgaženem, meter
visokem snegu.

Srečali smo starega Ba-
novška.

»Julija istega leta je
moralo biti, ko je bila pri
nas radiooddajna postaja,
kdo jo je imel, res ne bi
vedel povedati. Z njo so
imeli naši zvezo z zavezni-
ki, kar po zraku so se po-
govarjali z njimi in kmalu
so privršali avioni in spu-
stili blizu nas material za-
nje. Prihajali so tudi an-
gleški piloti. Imeli smo
vole doma tistih dob, pa
sem fural kar je padlo z
neba.«

Mladost vztraja

Najvišje od vseh, ki
smo jih obiskali v strmi-
nah Paškega Kozjaka, ži-
vi komaj šestindvajsetlet-
ni Martin Štraus z ženo in
dvema črvičkoma, ki sta
se na vrat na nos prekopi-
cevala po strmih dvori-
šču. Nikamor ne misli
oditi mladi Štraus, ostal
bo tukaj, kjer so garali de-
dje in kleli strmine, gri-
zoč si kolena. Bo pa ubral
drugačno pot.

In spet smo sedeli pod
lipo. Ovce bi rad redil,
pravi. K temu ga je nago-
voril gozdar Anton Mogu
in v celjski kmetijski za-
drugi so z njegovo odloči-
tvijo nadvse zadovoljni.
Kaj menijo o tem stro-
kovnjaki?

Inženir Nendl, ki je kri-
žaril z nami po Paškem
Kozjaku, pravi, da ni no-
benih ovir.

»Za vsako ovco,« je za-
gotovil mlademu, a
vztrajnemu kmetu, »bo-
ste dobili 300 dinarjev re-
gresa, za nakup vseh –
čreda naj bi imela nekako
sto ovac – pa kredit. Bi pa
bilo dobro, da bi usta-
novili skupnost vsaj treh
kmetov.«

Martin je živahno, toda
resno pogledoval po otro-
čičkih, ki jim je žoga ušla
po strmini kdovekam.

»Stropnik bi se gotovo
pridružil pa še kdo. Takš-
na oblika – ovčereja kot
proizvodnja mesa in go-
vedoreja – je pri nas goto-
vo najprimernejša oblika
kmetijstva, ovce pa so
sploh novost. Bi dobili
ovce iz južnih krajev? Do-
bro drobnico, pravite?«

Ničkaj dosti besed ni
bilo treba za končni dogo-
vor: letos bodo zažele
formalno spravili v red,
drugo leto bodo na Štrau-
sovino začele prihajati
ovce. Pozneje bi navrgli
še kmečki turizem. Tu jih
ni malo, ki bi se radi spo-
prijeli s to novostjo, ki pri
nas kar ne more pognati
korenin.

Martin je premlad, da
bi občutil dogodke v ne-
posredni bližini njegove
domačije v letih vojne kaj
drugače kot izročilo star-
šev, dedov, dobro pa ve
da se je vse tisto dogajalo
tudi zato, da danes Paški
Kozjak ni več od boga in
oblasti odrezan kos zem-
lje.

Dan se je nagibal in mi-
mogrede smo krenili še k
Cviklu. Z ženo sta prišla z
njive, ki jima jo, na žalost,
pustošijo divji prašiči. Do
samotne kmetije smo
prišli po strmo nagnjeni
planoti, kjer se je skozi
ognjeni metež prebijala
divizija, pol ure hoda od
Banovška, Nerodnovega
očeta.

Cvikla muči vprašanje,
ali bo sploh kdo ostal do-
ma. Dva fanta namreč de-
lata v dolini in ničkaj ne
kaže, da bi prišla nazaj.
Bi, pravi eden njih, če bi
naredili do nas cesto, dru-
gače pa res ne kaže vztra-
jati v teh kolotcah. Zem-
lja pa vendarle ni slaba,
vsaj za govedorejo ne Cvi-
kla tudi skrbi voda. Le
kapnico je moč nastreči v
teh hribih. Da ga je mladi
Štraus že prepričeval, da
bi redil ovce, pa še pre-
mišljuje, je navrgel mi-
mogrede, neprepričljivo,
omahujoče.

Svetle ploščice, vzida-
ne v pročelja hiš pod Pa-
škim Kozjakom, so po-
gorje temeljito spremenile,
smo na glas razmišlja-
li, vračujoč se od Cvikla.
Na njih res ni imen in
vendar so ti neznanci
ostali v teh rebreh za vse
to, kar ima in kar bo še
imelo danes to razrito in s
cestami prepredeno go-
rovje nad Dobrno.

Milenko Strašek

Štrausova domačija

Malodane naše gore list

Ko sem tistega mračnega popoldne,
12. marca 1944 na ukaz odrednega ko-
mandanta kapetana Karla Masla hitel
na pomoč napadenim in z bojno patru-
ljo med prvimi po boju prispel z Ostrož-
nega brda na Stari Sušici, kjer sem z
bridkostjo v srcu, ki ni izzivala solza,
temveč hrepenenje po maščevanju, na-
šel padle soborce, prijatelje in tovariše v
bojih in na pohodih; med njimi blizu
Zgonarjevega, še gorečega mlina, tudi
načelnika VOS Nika, četrtega komisarja
Andreja Zerjula, bolničarko Ljubico Mi-
čunovič in polkovnika Zdravka Prebili-
ča. (Njegovo ime je bilo napisano na
listku in na rokavih je imel našitke pol-
kovnika NOV), se mi še sanjalo ni, da
bom ta boj kdaj opisoval in da bo trajalo
polnih 35 let, preden bomo slovenski
borci NOV zanesljivo izvedeli, od kod je
bil padli polkovnik in s kakšnim name-
nom se je znašel na Stari Sušici, kjer so
se križale kurirske poti 7. in 9. korpusa
NOVJ in tam, skupaj s 15 borci Istrske-
ga odreda in načelnikom VOS za Pivko,
v boju padel.

Tedaj smo zvedeli le njegovo ime in
priimek in pa to, da je bil namenjen po
kurirski poti na 9. korpus. Prebiliča smo
potem 14. marca pokopali skupaj z osta-
limi padlimi borci na Ostrožnem brdu.
V povojnem obdobju so ga sicer svojci
prekopali in prepeljali posmrtno ostan-
ke na Sušak, vendar se je Prebiličevo
ime le redko kdaj pojavilo v Slovenskih
časopisih. Toda nikjer ni bila obravna-
vana njegova vloga. Zato smo domneva-
li, da je bil najverjetneje poslan iz Vr-
hovnega štaba NOV in da je utegnil biti
hercegovski ali črnogorski rojak. Takš-
no domnevo je izrazil tudi Ana Bene-
detič v članku »Lukača ne bi smeli po-
zabiti« (TV-15 29. 6. 1972). V Ilirski Bi-
strici živi Drago Grlj, družinski prijatelj
Prebiličevih. Njemu in Jožetu Znidarši-
ču, ranjenemu udeležencu boja na Stari
Sušici, se moramo zahvaliti, da smo
končno lahko ugotovili verodostojne
podatke o Prebiliču.

Zdravko Prebilič je bil malodane naše
gore list, saj je bil rojen 15. 1. 1910 na
Reki v družini učitelja, ki je končal uč-
teljske v Kopru. Njegov oče Rudolf je
bil s Pasjeka pri Jelšanah, v sedaj mejni
hrvaški vasi, ki leži ob cesti Reka-Trst.

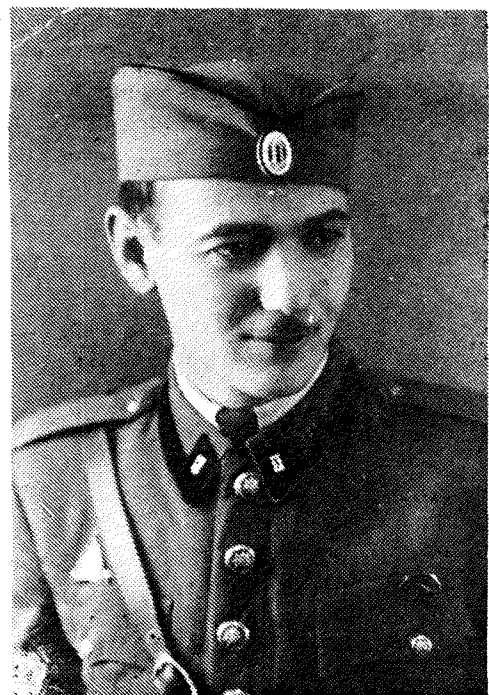
Oče je bil zaveden Hrvat in je med prvo
svetovno vojno učiteljeval v Pehlinu pri
Reki, kjer je Zdravko tudi obiskoval
osnovno šolo. Leta 1920 pa je moral
Zdravkov oče bežati pred D'Anunzije-
mi legionarji v Krasico pri Bakru, kjer je
Zdravko končal osnovno šolo in se nato
vpisal v Klasično gimnazijo na Sušaku.
Tedaj je ni končal, ker si je moral zaradi
socialnih težav poiskati zaposlitev.

Leta 1928 se je odločil za vpis v voja-
ško vojno akademijo, ki jo je po dveh in
pol letih v Beogradu tudi končal. Kot
mlad podporočnik je bil 1930. leta dode-
ljen v službo k planinskim enotam, naj-
prej na Sušaku, nato krajši čas v Gero-
vem in končno v Delnicah, kjer je bil
komandir čete in je 1938. leta napredo-
val v čin kapetana. Tam se je tudi leta
1939 poročil s sedaj že pokojno Nado
Pušnjak. Leto pozneje se mu je rodil sin
Damir, ki je sedaj zdravnik v bolnišnici
bratov Sobol na Reki.

V Delnicah je Prebilič tudi doživel
napad na Jugoslavijo in njen razpad.
Kot Hrvata so ga krmari NDH vključili
v domobranstvo. Toda Prebilič je bil že
po družinski tradiciji antiklerikalno in
napredno usmerjen ter ni hotel služiti
okupatorskim kolaboracionistom. Zato
je že junija 1941 pobegnil iz Delnic v
Škrljevo, zgodaj spomladi 1942 pa vsto-
pil v NOV.

★

Sorodniki (brat Branko, upokojeni
učitelj, in sestra Bosiljka, tudi upokoje-
na profesorica biologije) niso ugotavlja-
li, v katerih enotah NOV je bil in ne

Zdravko Prebilič

kakšne dolžnosti je opravljal. Vedeli so
le-to, da je bil Zdravko na podobnih
dolžnostih kot general Miloš Šumonja
in da je bil pred odhodom v Slovenijo
komandant oficirske šole pri GSH na
Otočcu v Liki. Ta podatek je bil tudi
objavljen v reškem Novem listu ob pre-
kopu pokojnikovih posmrtnih ostankov
na Sušaku, 13. junija 1947.

★

Zdravka Prebiliča tovariši niso poza-
bili! Odbor Istrskega odreda je skupaj s
krajevnim odborom ZB NOV Košana in
tamkašnjo krajevno skupnostjo organi-
ziral ob krajevnem prazniku – 8. aprila
1979 – žalno slovesnost na Stari Sušici;
udeležili so se je prebivalci in borci, tudi
Prebiličevi in drugi svojci padlih.

Maks Zadnik

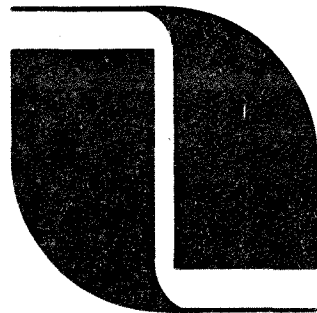
MESNA INDUSTRIJA PRIMORSKE

n. sol. o. Nova Gorica

65001 NOVA GORICA – TELEFON 22-011 – POŠTNI PREDAL 101

TOZD KLAVNICA Tolmin
TOZD KOMERCIALA Nova Gorica
TOZD MALOPRODAJA Nova Gorica
TOZD ŽIVINOPROMET GORICA Nova Gorica

Je nosilka predelave mesa, vzreje in klanja živine, posebnost pa je priznana kvaliteta mortadele in ostalih mesnih izdelkov kot je kraški pršut, milanska in furlanska salama ter salamini.

novoles

»NOVOLES« –
lesni kombinat

Novo mesto – Straža,
n. sol. o.

NOVOLES proizvaja:

- stilno pohištvo, moderno pohištvo
- sodobno kopalniško opremo
- gugalnike
- akrilno steklo »NOVOGLAS«
- svetlobne kupole in trakove
- vezane plošče, žagan les
- plastificirane predale

Novo mesto – Straža
telefon: (068) 84-530
telegram: NOVOLES
telex: 33726 YU NOVLES

FOTOTIVOLI

Podjetje za fotografske
in propagandne storitve

Ljubljana, Cankarjeva 7

Uprava:
Titova 14, tel.: 061/24 173

Atelje sprejemnica:
Cankarjeva 7, tel.: 061/22 730

Komercialni tisk, propaganda
in oblikovanje:
Komenskega 5, tel.: 061/314 772

Komercialna fotografija:
Celovška 143, tel.: 061/558 637

Umetniške fotografije,
slike za osebne izkazni-
ce, potne liste, šoferske
izkaznice.
Sprejemamo amaterske
filme v razvijanje in ko-
piranje, tako črno bele
kakor tudi barvne.

moda

TKANINA

Trgovsko podjetje
81001 Ljubljana
Miklošičeva 19

Telefon: 061 310-833

Se priporoča za
obisk v svojih
poslovalnicah.

Alpkomerc

Primorje Gorica – TOZD Alpkomerc Tolmin

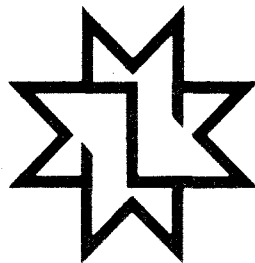
Obiščite trgovine našega podjetja.

Čestno podjetje Nova Gorica

Prvomajaka ul. 52, žiro račun pri SKB 52000-801-10290, tel.: 22-212, 22-231, 22-515, p. p. 110, pošta 65001

skrb za vzdrževanje, obnovo in novogradnjo
cest

ELEKTROMECHANIKA

hladilne naprave · Ljubljana ·

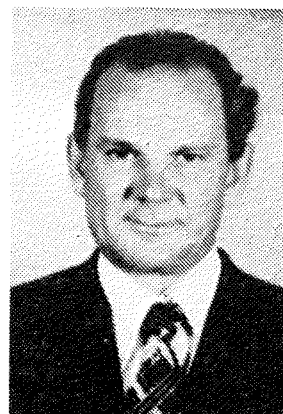
celovška 180 b - tel. 56 691 · 57 172
Izdeluje hladilne naprave.

DES

PODJETJE ZA DISTRIBUCIJO ELEKTRIČNE ENERGIJE SLOVENIJE
Ljubljana, Hajdrihova 2, n. sub. o.

TOZD ELEKTRO KOČEVJE, Kočevje, Cesta na trato 6, b. o.

distribucija električne energije

V tržaški bolnišnici je 23. julija 1979 umrl Ivan Novak, zaslužen tržaški aktivist, zamejski rojak, ki se je rodil pred 75 leti v Trstu. Bil je borec za previce delavskega razreda in vseskozi zaveden Slovenec. Med vojno je okusil zloglasno surovost Colottijeve tolpe, ki ga je mučila v tržaški ječi vse od jeseni 1944 pa do maja 1945. leta. Po vojni je deloval na več področjih, od kulturnega do političnega. Pred nedavnim je bilo ustanovljeno združenje aktivistov OF za tržaško ozemlje, katerega podpredsednik je postal Ivan Novak. Smrt nam ga je prerano izrgala iz naše borčevske srede.

Poglejmo poblje nekater slabosti izletov

Da bi to ne bila zadnja takih kritik in razmišljanj

Kritika izpod podobnih naslovov ni prva in potrebno bi bilo, da bi jih bilo več. Znano je, da v Postojni vodiči vse obiskovalce obvestijo v mnogih jezikih o lepotah in zanimivostih Postojnske jame, pa tudi o znani partizanski akciji. To je lepo in prav. Žal marsikje ni tako. Na blejskem gradu, na primer, nekateri vodiči pripovedujejo prav na dolgo o grajski gospodi in celo kažejo turistom, kam so ti fevdalni gospodje hodili »kot cesar peš«. Ne morejo ali pa ne znajo pa pokazati s prstom z grajskega dvorišča na bližnjo Jelovico, Pokljuko, na Begunje ali pa povedati nevednim turistom, da je bil na lepem Bledu med drugo svetovno vojno štab nemškega gestapa... Dogaja se, da pripelješ tja na izlet skupino starejših borcev in invalidov, tam pa godrnja možakar, ki je zadolžen za parkirišče, da je rezervirano za avtobuse tujih gostov.

Ne bo odveč, če tudi zapišemo, da bi morali v večjih mestih, turističnih centrih imeti na voljo informacije, kje je moč naročiti hrano za večje skupine obiskovalcev, kje neovirano parkirati in kje najti primerne domačega vodiča. Gre za to, da so pogosto nepoučene in ne dovolj informirane skupine žrtve nesolidnih in oderuških gostinskih uslug.

In za podkrepitev tega razmišljanja še zgodnica z dubrovniškega obzidja:

Vodič, domačin, pripoveduje tujim turistom v brežibnem tujem jeziku bogato zgodovino Dubrovnika. Vse do konca velike Avstroogrske! Naprej o zgodovini ne pove ničesar. Prst mu drsi po zraku, ko kaže kupole mestnih cerkva, kateremu svetniku je katera posvečena in ob katerih urah so maše. Tokrat pa mlad francoski par postavi vodiču vprašanje, kje je bila med NOB partizanska flota, kakšni so bili tu boji z okupatorji in, kjer so spomeniki NOB. Vodič pogleda na morje in še nekoliko v modro nebo ter na kratko odgovori, da tega pač ne ve, ker je bil takrat še otrok!? Skupina francoskih turistov, ki so zbrani okrog vodiča, se gromko nasmeje pa tudi komentira pomanjkljivo vodičevo znanje. Kasneje sem se nalašč pridružil skupini s tistim vodičem ter ga vljudno povprašal o pravkaršnjem spodrsrlaju. Vodič je bil sila nepristopen in je dejal, da taka vprašanja za turiste niso zanimiva in so provokativna?! Tako torej nekateri naši vodiči razvijajo tradicije NOB.

ANTON GRAŠIČ-SAVO, Polica

Kmalu se bomo spet zbrali

Kako smo potovali na partizansko učiteljsko konferenco

Kmalu se bomo spet zbrali nekdanji partizanski učitelji in učiteljice, ki smo poučevali leta 1944 v pivškem okrožju. Zbrali se bomo ob 35-letnici konference partizanskih učiteljev, ki je bila 15. januarja 1944. leta na Novi Sušici, kjer bomo odkrili spominsko ploščo.

Potovanja na to konferenco v letu 1944 se udeležena učiteljica Tončka spominja takole:

Pouk v Senožečah se je začel 15. oktobra 1943. leta. Pred menoj je tam poučevala učiteljica Anica Žilko. Z menoj je poučevala Angela Sila. Otroci so bili veseli pouka v materinem jeziku in so radi prihajali v šolo.

Na začetku leta 1944 sem dobila vabilo na učiteljsko konferenco pivškega okrožja na Novi Sušici. Vesela sem bila vabila in sem se za to priložnost tudi pripravila. Zgodaj zjutraj 15. januarja smo se odpravili na pot. Takoj po polnoči je prišla k meni tovarišica Justa Sluga iz Dolenje vasi (tam je poučevala). Vodil nas je vodič. Noč ni bila posebno temna tako, da smo lahko

hodili. Pot nas je vodila skozi gozd, skozi Loko, mimo požganih Volč do »gmajne« nad vasjo Čepno. Tam se je že začelo daniti. Treba je bilo prečkati železniško progo. Ker so Nemci zgradili na bližnji železniški postaji (Košni) lesen razgledni stolp, odkoder so z daljnogledi nadzirali železniško progo, smo morali biti zelo previdni.

Izbrali smo si prehod pri Planini (med obema predoroma). Pri prečkanju mi je spodrsnilo in sem padla. Potem smo šli naprej po hribu navzdol, po Želošju proti Košani, ves čas ob potoku. Mimo Gornje in Dolenje Košane smo šli, čez Babco ter mimo Stare Sušice prispeli končno na Novo Sušico. Pri prvi hiši smo se ustavili in potrkali. Vprašali smo, kje bo učiteljska konferenca. Prijazna Martinova mama, ki je stopila na prag, nas je pravilno napotila.

Pred šolo je stalo nekaj tovarišic in se menilo o postavitvi straže. Straža je bila potem tudi res postavljena, saj so bili Nemci v Nevercah in na Pivki. Prispeli smo med prvimi udeleženci konference. Za nami pa so prihajali še drugi. Učilnica, pripravljena v ta namen, je bila lepo okrašena, prvi pa nas je vse pozdravil Anton Kapel-Dolanski. Sledila je vrsta referatov in potem se je razvila diskusija.

Sprejem vaščanov je bil zares lep. Postavili so slavalok in nas pogostili. Šele pozno popoldne smo se po isti poti vračali domov z močno voljo do dela v šoli, do dela z našimi najmlajšimi.

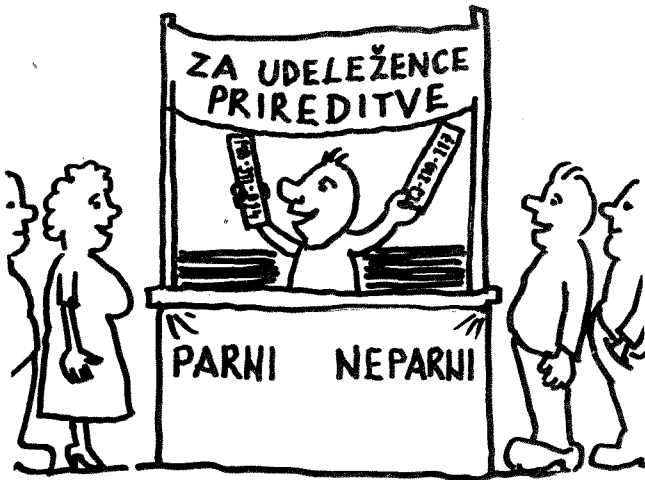
Po pripovedovanju udeleženke učiteljske konference Tončke Ferfila zapisala:

Milka Lukežič – Koper

Lihi in sodi tudi na proslavah

Razmišljanje ob sestavku »O vojaškem šolstvu v Sloveniji«, 27. številka TV-15

V 27. številki TV-15, ki je izšla 12. julija 1979, sem na šesti strani pod naslovom »O vojaškem šolstvu v Sloveniji« prebral, da pripravljajo srečanje borcev Bele krajine v Metliki – prvo nedeljo v septembru. Kot nekdanji slušatelj artilerijske oficirske šole v Krivoglavicah (v letu 1944) bi se rad tega srečanja udeležil.

Ker pa imam na avtomobilu končno številko registrske tablice parno (srečanje je organizirano prvo nedeljo v mesecu) se ne bom smel voziti. Zato predlagam, naj se predvideno srečanje preloži na drugo nedeljo v septembru, ko ne velja omejitev.

Tudi menim, da bi bilo prav, ko bi na omenjeno srečanje povabili vse nekdanje slušatelje in tudi predavatelje šole v Krivoglavicah.

DRAGO BEZJAK, Maribor

PRIPIS UREDNIŠTVA:

Na gornje pismo morda le kratko pojasnilo. Kakor vse kaže, se bodo v kratkem tudi naše prve nedelje, tretje sobote in sicer za bencinski post namenjeni dnevi spreminjali. Vsekakor pa bi bilo umestno, ko bi se organizatorji proslav in različnih prireditev pri načrtovanju dneva srečanja spomnili na te naše skupne nevšečnosti.

Kam odtekajo milijoni?

Odmev na nogometne milijone pri Olimpiji

Nemalo sem bil presenečen in tudi ogorčen, ko sem dne 1. 8. 1979 ob 15. uri poslušal poročila radia Ljubljana, v katerih je športni komentator poročal o milijonih, ki naj bi si jih delili pri NK Olimpiji v Ljubljani. Da je bilo to resnično, je bilo potrjeno naslednji večer v televizijskem dnevniku (ob 19.30), ko je na vprašanja novinarja Lajovica odgovarjal predsednik športnega društva Olimpije tovariš Zidar. Le-ta je, kot sem ga sam razumel, dejal, da so pač delili tako, kakor to počno po drugih klubih po Jugoslaviji. Menim, da to ni bil pravi odgovor na vprašanje in, da bi tovariš Zidar moral povedati, kako so si sredstva delili ter, kdo je temu dal »žegen«.

Na vse to se mi postavlja vprašanje: kje je družbena kontrola, kje so inšpekcijske službe, kaj bi bilo, če bi si tako delili sredstva v podjetjih in kako je mogoče, da se to dogaja v socialistični družbi?

Komentator je navedel, da je več članov tega kluba dobilo po 20 in eden med njimi celo 75 starih milijonov dinarjev.

Ali odgovorni v tem klubu morda vedo kolikšna je nagrada Avnoja? Verjetno v Jugoslaviji nimamo strokovnjaka (poudarjam strokovnjaka!) ki bi v enem letu toliko zaslužil. Pri Olimpiji pa zato, ker so ostali v prvi zvezni ligi... to menda v Sloveniji potrebujemo in to za vsako ceno, ne glede na to, na čigav račun gre.

Če sem prav razumel, je komentator povedal, da so si delili denar, ki so si ga kot posojilo najeli pri Ljubljanski banki. Dobro bi bilo zvedeti, kdo je tisti pri banki, ki je dodelil tako posojilo. Ali bi tako posojilo lahko dobilo tudi podjetje? Najbrž ne. In nazadnje, kaj pa člani ZK? ... tisti, ki so za tako delitev vedeli in nanjo pristali?!

Dvigujem glas kot borec in sprašujem, kako je to mogoče ter, ali bi ne bilo smotrnejše, ko bi omenjena sredstva porabili za nujnejše in mnogo bolj utemeljene potrebe?!

ANTON GUSTINČIČ, Ljubljana

Odmev na članek o vasi Zasip

Spoštovani tovariš Ambrožič! Dovolite, da se vam iskreno zahvalim, ker ste v vašem lepem članku o vasi Zasip med drugimi revolucionarji tega kraja pisali tudi o mojem očetu Francu Mencingerju iz Javornika.

Vsak tak podatek o pobudnikih vstaje na Gorenjskem je pomemben za ohranitev kontinuitete revolucije, hkrati pa oddolžitev spominu tistim dragocenim ljudem, ki so v prvih letih vojne na Gorenjskem tako množično izkrjavili. Otroci teh revolucionarjev smo osebno veliko pretrpeli, zato smo tudi danes med tistimi, ki jim je življenjsko pomembno, da se izročila revolucije pretakajo v naš čas in v prihodnost.

Tovariš Ambrožič, če bi bil kdo iz Zasipa ali pa iz muzejev zainteresiran: imam dobro ohranjeno fotografijo pevskega zbora iz Zasipa iz leta 1932.

S tovariškimi pozdravi

MOJCA MENCINGER-VUJOVIČ, Žabnica

Zgodba Ivana Glinška, invalida iz prve svetovne vojne

Cel vek življenja delovno in napredno

Ivan Glinšek, šestinsedemdeset let življenja ima za seboj in komaj nekaj manj let spominov na razburljive čase. Dve vojni, lakota, trdo delo, gospodarska kriza, popotovanja po Evropi, rudarjenje in krojaški poklic, dve poroki, rojstvo sina edinca – sinova in ženina smrt... to je le nekaj postaj, ki jih hrani spomin in, ki z leti vse bolj živo stopajo v ospredje.

Nemirni in uporni duh je bržkone podedoval po očimu. Ta je bil knap in kamor se je selil za delom, se je selila tudi preostala družina, mati in deset otrok.

S trinajstimi leti si je Ivan popravil krstni list ter letnico 1894 spremenil v 1893. Tako je pridral trinajstim še eno leto in si tako zagotovil sprejem na delo v rudniku. Bilo je na Madžarskem, v mestecu Tatabanya. Bil je še pravi otrok in je bridko zajokal, ko so starejši rudarji za šalo ugasnili vse svetilke na čeladah in ga za hip pustili v temi.

Mati so mu branili delo v rudniku češ, da je še premlad. Bil pa je vendarle dovolj star, da je razumel, kako težko je prehraniti dvanaest lačnih ust z eno samo plačo.

Vržen na sredo deročega toka življenja, je mali Ivan krepko zaplaval. Od tistihmal je rudaril tudi v Nemčiji in na Francoskem. Prva svetovna vojna je družino dohitela v Nemčiji. Iz Nemčije se je moral vrniti v Slovenijo ter bil dodeljen sedemdesetemu celjskemu pešpolku smučarjev. Z njim je prispeal na rusko fronto. Pisalo se je leto 1915 in prav na svoj rojstni dan je bil hudo ranjen. S fronte so ga poslali na zdravljenje.

Štiri leta se je selil iz bolnišnice v bolnišnico – od Madžarske do Dunaja, dokler ga končno niso poslali v novonastalo Jugoslavijo.

»Že med zdravljenjem je postalo jasno, da ne bom nikoli več rudar. Nekaj se nas je takoj začelo (kolikor smo pač mogli) pridno učiti različnih obrti. Sam sem se uril v krojaštvu. Ko pa so nas poslali v Ljubljano, sem z ukom nadaljeval.

Že leta 1919 smo na obrtni šoli organizirali invalidsko organizacijo, ker nismo hoteli postati berači in lajnarji. Zavedali smo se, da bomo le skupno kaj dosegli. Bili smo

preveč glasni in revolucionarni, pa so nas »porinili« na Golnik. Že takrat smo zahtevali republiko...»

Leta 1921 so oblasti poslale več sto invalidov, za katere niso prav vedeli, kam bi z njimi, v Rogaško slatino. Tudi Ivan Glinšek je bil med njimi. Tam smo stopili skupaj, našu dirali igro »Revček Andrejček« ter z izkupičkom za vstopnino najeli v Vegovi ulici v Ljubljani skromen prostorček za potrebe invalidskega društva. Takrat smo že

»Komaj šestnajst let je bilo mojemu Mirku, ko se je začela druga svetovna vojna.« Nič ni tresoča beseda, nič ne omahuje v pripovedi, ko opisuje revolucionarno pot svojega sina. Padel je avgusta 1943. leta pri Vrhovem blizu Trebnjega. Bil je borec-kurir štaba Gubčeve brigade. »Vse od prvega dne vojne je delal za naše. Naša hiša je bila shajališče napredne mladine. Tudi javka je bila pri nas... in stanovali so pri nas, mnogi, ki so bili že takrat kompromitirani.

k partizanom, kar s kolegom, kako je bil drzen že v šoli, ko je snel Mussolinijevo sliko...

Žena mu je umrla 1973. leta. Dobra tovarišica mu je bila v vseh tistih hudih letih. Toda sam je kljub invalidnosti (še iz prve vojne) prav korenjaški. Zadnjih nekaj let sicer ni več tako aktiven kot prej, še vedno pa dela doma in ne počiva.

»Petindvajset let (pred in po vojni) sem bil predsednik invalidske organizacije na Ježici. Tudi blagajnik Rdečega križa sem bil takoj po vojni. Takrat smo z lastnimi rokami postavili spomenik padlim v Stožicah in uredili grobnico. Najbrž sem tudi eden najstarejših naročnikov vašega glasila, saj je le to izšlo iz Invalidskega vestnika.«

Ivanu Glinšku potekajo jesenska leta življenja ubrano in prijetno. Na zdravljenju v Domu vojaških invalidov v Strunjanu je spoznal tovarišico, ki je, prav tako kot on, prestala mnogo hudega v življenju. Prav to ju je združilo v zakon. Pomagata drug drugemu in se s spoštovanjem spominjata svojcev, ki sta jih izgubi-

Ivan Glinšek v bolnišnici leta 1915

tudi začeli razmišljati o svojem glasilu.

Potlej se je 1922. leta Ivan oženil in dve leti kasneje je dobil prvega in edinega sina. Mirko so mu dali ime.

Bile so stiske s stanovanjem, zaslužek s krojačenjem je bil slab. Z mnogo odrekovanja in nesebično ženino pomočjo je Ivan sezidal hišo v Mali vasi pri Ljubljani. Sinko je hodil pridno v šolo in »že takrat pisal napredne verz... učiteljica je menila, da bo kar kmalu odletel po svoje, ker da je samosvoj...«.

Sam sem stražil zunaj, iz hiše pa so se razlegale tako lepe revolucionarne pesmi iz tistih zagnanih, mladih grl. Ej, še sam bi bil šel z njim v partizane, pa nisem mogel pustiti matere (žene) same.«

Toda tudi Ivan ni ostal dolgo pri ženi. Že dvainštiridesetega so ga internirali skupaj s Cenetom Štuparjem in še nekaterimi iz okolice v Trevizo. Žena si od tistih let, ko je ostala brez katerega od domačih, ni več opomogla; hiral je in bolehal.

Še pripoveduje o svojem sinu, kako je odrinil

Invalidi-igralci predstave »Revček Andrejček« v Rogaški slatini leta 1920.

IZID ŽREBANJA ZA NAGRADNO KRIŽANKO »SGP PIONIR« NOVO MESTO STEV. 202

Za nagradno križanko šte. 202 smo prejeli 132 rešitev; žreb je nagrade razdelil takole:

ZINKA BAŠ, Hruševska 43, 61000 Ljubljana in STOJAN MAJDIC, Kešetovo 15a, 61420 Trbovlje dobita keramično vazo – unikat, stenski keramični krožnik pa dobi VLADIMIR PUC, Titova 55, 61000 Ljubljana.

Nagrajenca iz Ljubljane naj dvigneta keramično vazo in stenski krožnik osebno v naši poslovalnici Založbe BOREC, Ljubljana, Titova 17, nagrajenec iz Trbovelj pa bo nagrado prejel po pošti.

Srečnim nagrajencem čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!

REŠITEV:

VODORAVNO: Pionir, Novo mesto, TV, nivo, tuba, ar, spor, dur, aroma, T, popis, majnik, KAC, Ld, sak, Laos, Aoni, oje, Piri, vtis, šega, tat, Aida, Sm, NT, prase, NC, Mata, Ojdip, tajna, kri, gens, Atair, ton, R, EM, oidij, as, ceste, BC, de, hernija, BK, tovarne, et, R, ki, KT, No, Ast, cate, or, mostovi

Borcem Gubčeve brigade in Zapadno-dolenjskega odreda

Letos bomo praznik občine Trebnje in sedemintrideseto obletnico ustanovitve 4. SNOUB Matija Gubec in Zapadno-dolenjskega odreda praznovali v Šentrupertu.

V soboto, 1. septembra, ob 10. uri bo v prosvetnem domu v Šentrupertu zbor borcev Gubčeve brigade, na katerem bo dosednji odbor podal poročilo o svojem delu. Na zboru bodo sprejeli pravilnik o organiziranosti in nalogah skupnosti borcev ter izvolili nov odbor.

Po zboru bo ob 14. uri slavnostna prireditev s kulturnim programom. Nato se bomo gubčevci in borci Zapadno-dolenjskega odreda, ki ima v Šentrupertu svoj domicil, ponovno srečali s krajanji, prebivalci občine Trebnje in drugimi. Na srečanje posebno vabimo svojce padlih borcev Gubčeve brigade in Zapadno-dolenjskega odreda.

Do Trebnjega so dobre zveze z avtobusi in vlaki. Iz Trebnjega pa bodo vozili v Šentrupert in nazaj posebni avtobusi.

Na svidenje v Šentrupertu!

Odbora:
borcev Gubčeve brigade in
Zapadno-dolenjskega odreda

Iskrena zahvala

Letos 22. julija je bilo v Vrtovinu razvitje prapora ZB NOV Vrtovin in slavnostno odkritje spomenika 30 padlim žrtvam fašističnega nasilja med NOB. Vsem občanom, ki so kakorkoli sodelovali pri gradnji in odkritju spomenika se iskreno zahvaljujemo. Zahvaljujemo se tudi družbenopolitičnim organizacijam občine Ajdovščina, godbi na pihala z Vogerskega, pevskemu zboru Srečko Kosovel, domači recitacijski skupini, vojakom garnizije JLA iz Ajdovščine ter vsem podjetjem, ki so nudila pomoč. Posebna zahvala pa gre pokrovitelju, to je tovarni poljedelskega orodja Batuje.

Organizacijski odbor in ZB NOV Vrtovin

IZID ŽREBANJA ZA NAGRADNO KRIŽANKO »ALPINA« ŽIRI ŠTEV. 303

Za nagradno križanko šte. 303 smo prejeli 176 rešitev; žreb je nagrade razdelil takole:

EDVARD VOLOVŠEK, Gospodinjka 21, 61000 Ljubljana in ŠTEFAN DOMINKO, Št. Kovača 9, 69231 Beltinci dobita keramično vazo – unikat, stenski keramični krožnik pa dobi STANKO HODŽAR, Ptujka 2/a, 62270 Ormož.

Nagrajenec iz Ljubljane naj prevzame keramično vazo osebno v naši poslovalnici Založbe BOREC, Titova c. 17 v Ljubljani, nagrajenca iz Beltincev in Ormoža pa bosta nagradi prejela po pošti.

Nagrajencem čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!

REŠITEV:

VODORAVNO: tovarna, Aralija, obutve, ala, IH, Ag, zel, tnalo, top, Aik, Šmarje, etik, kes, Ostende, kanal, serum, tank, Iranec, Anatik, S, Tvar, tri, oko, pol, Pi, Real, sat, Otakar, sev, tla, ta, Aci, Odesa, oval, KL, Ras, karioka, Er, planinska, sin, dotik, obutev, St.

3

Vlado Habjan:

Usoda Krvavičnikovih pobov

Kdaj in zakaj je klonil je v poročilu orožniške postaje Trbovlje na 1. avgusta natančno pojasnjeno. Po pisanju Lojzeta Požuna v sestavku »Revirska četa 1941« je nesrečnež izpovedal o prvi veliki izgubi čete:

»...ČS Tonom Pivcem sva bila na 12. avgusta od dveh dalje v patrulji. Zaslišala sva strela nemške hitrostrelke. Pivec je pohitel v smeri proti streljanju, jaz pa nazaj v taborišče... Okoli enajstih sem zapustil taborišče v Čemšeniški planini. Odšel sem proti Savinjski dolini. Tam sem srečal nekega Petriča in Zorka, ki sta me nagovarjala naj odidem z njima v taborišče pri Sentjuriju ob Taboru...« Horvat je gotovo imel v mislih taborišče v bližini zaselka Presedle. Manj verjetno taborišče v Miklavžu nad Taborom, kjer so se Revirci šele po 12. avgustu dalj časa zadrževali; pa tudi ponovno oborožili pri Ivanu Kozmelju-Gustlnu.

»Rekel sem jima,« pravi Hrovat dalje, »da moram poiskati še svojega sotovariša. Iz Savinjske doline sem se namenil čez Trojane proti Polšniku ob Savi. Tam sem hotel priti na italijansko stran. V Polšniku me je ustavila in preiskala orožniška patrulja. Napotili so me v Trbovlje, kjer sem se tudi javil na orožniški postaji...«

V nadaljevanju sestavka Lojzeta Požuna še zveemo:

»Nemci so 3. septembra poslali Franca Hrovata kot provokatorja nazaj v gozdove. Na poti v bivše partizansko taborišče na Čemšeniški ali Ojstriški planini se je oglašil najprej pri zakupnici gostilne na Sveti planini Zofiji Zavrašek. Ta ga je v veri, da je pravi partizan nahanjala. Potem, ko se je Hrovat najedel, ga je Zavraškova poslala v bližnji in kasneje kmalu požgani Počivavškov »Hotel Ana«, kjer sta mu kuharica Ančka Deželak in natakarka Marija Goršek dali nekaj denarja.

S Svete planine se je izdajalec nameril proti Čemšeniku. Za hlevom kmeta Jožeta Novaka je trčil na dva partizana revirske čete. Da bo stvar krajevno jasnejša je treba dodati, da je imel Jože Novak v Kleka dve posestvi. Prvo v Kleku, drugo pa na Vrheh, na opuščeni kmetiji Gornji Tomažovec. Od domačije je bil v začetku vojne uporaben le še hlev. Kakšnih deset metrov severno od hleva je spominska plošča kjer piše:

Na tem kraju je bila 12. julija 1941 ustanovljena trboveljska partizanska četa, v kateri so se zbrali komunisti in skojevci proletarskih Trbovelj. Slava padlim za svobodo in socializem.

Tam, kjer je bil hlev Jožeta Novaka na opuščeni kmetiji Gornji Tomažovec na Vrheh, je po vojni nova stavbica in na njej napis:

Na tem mestu je stal Novakov hlev. V njem so imeli ilegalne sestanke komunisti in voditelji revolucionarnega gibanja rudarjev ter prvi partizani iz Trbovelj in Revirjev. Tu je bil februarja 1938 sestanek vodilnih slovenskih komunistov, katerega je vodil tovariš Tito.

Ker je bil lastnik hleva Jože Novak predvojni revolucionar, si je predvojna zgodovina podala roko z vojno. Ob tem zgodovinskem skednju (v bivši občini Tabor, zdaj Trbovlje), je Franc Hrovat, nenadoma naletel na partizana Toneta Vratnarja in Lojzeta Ribiča. Natvezil jima je, da se že tri tedne potika okoli in ne najde zveze s četo. Ko je omenil, da namerava oditi po neke reči v Trbovlje, ga je Vratnar zaprosil, naj še zanj prinese perilo in čevlje. Nato so se dogovorili, da se dobijo prihodnjega dne ob enajstih dopoldne pri kmetu Stanislavu Kudru, po domače Krvavičniku, pri Sentlenardu... Hrovat se je takoj vrnil na trboveljsko orožniško postajo in o vsem poročal. Nemci pa so pripravili načrt za akcijo...

V prijavi, ki so jo Krvavičnikovi 18. 8. 1945 dali »Komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov« beremo kako se je zgodilo naslednjega dne:

»Dne 4. septembra je navalilo na kmetijo okrog trideset nemških orožnikov in vojakov pod vodstvom neznanega poročnika. Z njimi je bil orožniški stražmojster v Trbovljah Johann Mühleder, rojen v Pregartnu (Freistadt a. D.). Poleg pa je bil tudi Franc Hrovat, čevljar, rojen 5. X. 1921 v Trbovljah, stanujoč Trbovlje, Loke št. 203 (Žabja vas). Pripeljal je vojaške, gestapovce in orožnike h Kudrovim... in je zdaj (1946) v zaporu v Trbovljah...«

Kasnejša in nepreverjena poročila pa zastran zapore govore drugače. Baje se je z begom izmaknil obračunu in se po vojni naselil nekje v Avstraliji.

Takratna družina, ki je v začetku septembra 1941 šla nad Krvavičnike, seveda ne bi bila popolna brez političnega vodstva in zlasti gestapa. Ti so po prijavi bili:

»Okrožni vodja Hajmatbunda Herbert Eberhardt, rojen 2. II. 1908 v Gradcu in zdaj verjetno tudi tam. Dalje predstojnik gestapovskega urada v Trbovljah okoli štirideset let stari Georg Kramhöller SS-Untersturmführer in nadporočnik iz Münchna, ki je bil jeseni 1944. leta prestavljen v Celje. Potem: Walter Gilke, približno petinštirideset let star gestapovec, doma iz Königsberga in neki Silaf (Artur) prav tako gestapovec iz Königsberga, o katerih podrobnejši podatki niso znani.«

Po poročilu orožniške postaje Trbovlje 6. IX. 1941 je sodelovala zaščitna policija iz bovelj pod vodstvom poročnika Geigerja. Z druge strani so prišli orožniki iz Zagorja pod vodstvom stotnika Kellerja in zaščitna policija, prav od tam, pod vodstvom poročnika Ballecka.

V prijavi Krvavičnikovih z dne 18. 8. 1945 sta dodana tudi rudniški upokojenec Štefan Bartolj, takrat šestinpetdeset let star in sedeminpetdesetletni Franc Arhar, rudniški gozdar, kot vodiča oziroma tolmača. Kako je Štefan Bartolj prišel zraven ni ugotovljeno. Zastran Franca Arharja pove karakteristika, katero je takoj po vojni napisal krajevni odbor Gabersko-Knezdol. Po tem pisanju je gozdar Franc Arhar izpred vojne do 1943. leta stanoval v zaselku Podmeja ali Knezdol, št. 25, to je tik pod sedlom, čez katerega pelje cesta Trbovlje-Prebold. Do sem so se bili gestapovci, policisti in orožniki iz Trbovelj pripeljali. Od tu so si vzeli vodnika in šli peš po grebenu, ki loči Savinjsko dolino od Trbovelj.

V Arharjevi karakteristiki lahko preberemo še nekatere nadrobnosti. Predvsem pa, da je »... prišla policija na njegovo stanovanje, ga zbudila in mu velela, da mora takoj z njimi na teren. On sam se je branil, a so mu rekli, da mora na pot po nalogu Widreja, uslužbenca pri TPD, ki je zdaj že mrtev. Widre je bil takrat obratovodja zunanega obrata v Trbovljah. Franc Arhar je spadal pod njegov delokrog in zato se ni mogel več upirati. Tako je moral omenjenega dne služiti kot tolmač nemški policiji. To je bila prava in zadnja pot take vrste. Odšel je skupno z njimi na teren in sicer v Sentjurij ob Taboru, kjer je bila preiskava pri Krvavičnikovih...«

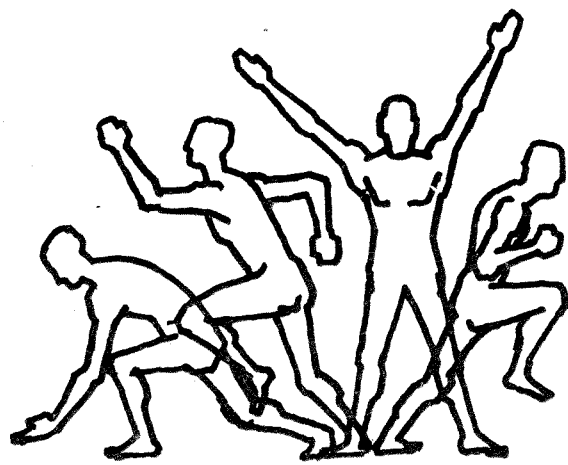
Zastran obeh tolmačev so Krvavičnikovi v povojni prijavi izrecno poudarili:

»Franc Arhar in Štefan Bartolj nista obremenjena v zločinu več, kakor, da sta bila kažipotata...«

Za Franca Arharja tudi vemo, kako so ga pripravili na pot v ta gorski svet. A očitno sta bila Nemcem poleg vodnikov potrebna tudi tolmača. Okleščeni Revirski četi je tačas na taborski strani pomagal Ivan Kazmelj-Gustl s sodelavci k ponovni oborožitvi. Na taborski strani so bili borci še okoli 4. septembra...

(Se nadaljuje)

Borci in rekre- acija

TV-15 odpira rubriko »Borci in rekreacija«, kar mnogi športni delavci, udeleženci narodnoosvobodilnega boja, pozdravljamo. Naš namen je, da bi se borci in aktivisti, zdaj stari že krepko čez petdeset let, v njej spoznali z osnovnimi načeli in zakonitostmi rekreacije, z gibanjem v naravi, s tistimi športnimi zvrstmi, ki ohranjajo organizem. Vedeti je namreč treba, da je športna znanost razvila tri temeljne resnice: samo vsakodnevno delo razvija telo in organe, sistematično delo organe tudi ohranja, poglavitno pa je, posebno za starejše, da delo upočasni procese staranja.

Morda boste rekli: Borci smo v narodnoosvobodilnem boju imeli izredno težko življenje. Mnogi občutijo posledice ran in raznih obolenj, so izčrpani, mnogi so starejši od šestdeset, sedemdeset let; večina se v mladih letih ni mogla ukvarjati s športom, ker so iz takšnih predelov, kjer v stari Jugoslaviji ni bilo organiziranega športa. In sedaj, ko smo v zasluženem pokoju, da bi »na stara leta« tekali po gozdu, šli na trim, kolesarili, igrali tenis ali šli celo v planine?! Nak, to ne gre! Čutimo, da smo že malo utrujeni, noge nas ne držijo, sapa nam pohaja in ne počutimo se več kot včasih, pred dvajsetimi, tridesetimi leti. Dosti je bilo pri partizanih hoje, gričkov in dolin. To naj delajo mladi. Prijetneje je brati časopis, sedeti v copatah ob televizijskem sprejemniku in zvrniti čašo piva ali pol litra domače črnine... Tovariši, nikar tako!

Zavedati se moramo, da nismo za »staro šaro« in da so mnogi udeleženci narodnoosvobodilnega boja še zelo aktivni v družbenopolitičnem življenju. Menda ni potrebno posebej poudarjati, da, na primer, dober šofer potrebuje telesno kondicijo, reflekse in da so mnogi izmed nas še zaposleni, čeprav nekateri s skrajšanim delovnim časom. Tudi zdravje in počutje vsakogar zahteva svoje.

V nadaljevanjih bo tekla beseda o tem, kako urediti življenje, da se bomo vsaj dva do trikrat tedensko rekreirali in o tem, kako koristneje preživeti odmor v zdraviliščih, kaj moramo vedeti pred odhodom v planine. Tudi nabiranje gob, delo v počitniških hišicah in vrtičkarstvo je – rekreacija. Zvedeli boste, s kakšnimi športi se lahko ukvarja nekdanja borka, nekdanji borec. Pogovarjali se bomo o rekreaciji invalidov, v vojni ranjenih, spregovorili o boleznih srca in ožilja ter še in še. Naši gostje bodo nekdanji borci, ki so jim posamezne zvrsti rekreacije »v krvi«, na pomenek bomo povabili tudi borce – zdravnike, ki bodo svoje pripovedi bogatili s strokovnimi in življenjskimi izkušnjami. Naše vodilo je: čim manj praznih besed in čim več koristnega branja.

Brez teoretičnih dejstev, vsaj v uvodu ne bo šlo; seznanili vas bomo predvsem s tistimi, ki spremljajo ljudi v prvi dobi staranja, med petdesetim in petinšestdesetim letom. V pomoč nam bo literatura plodnega pisca – strokovnjaka, prof. Draga Ulage, ki se je še posebej specializiral na področju problematike rekreacije starejših.

★

Se predstavitev avtorja! Miloš Rutar je bil že pred vojno aktivni športnik, telovadelec v Sokolu, nogometaš Korotana, smučar, odbojkar, atlet. Med vojno je bil član mestnega komiteja SKOJ v Kranju. Jeseni 1943 je odšel k partizanom, najprej v Gorenjski in Kokrski odred, pozneje je bil borec Tomšičeve brigade. Po vojni je kot oficir JLA tekmoval v alpskem smučanju, končal vojaške šole in Fizkulturno oficirsko šolo v Beogradu. Petindvajset let, do upokojitve, je bil organizator športa v JLA. Petnajst let je že sekretar Smučarske zveze Slovenije in od leta 1946 funkcionar Smučarske zveze Jugoslavije.

Miloš Rutar

Je pobudnik mnogih spominskih tekmovanj na temo narodnoosvobodilnega boja: od leta 1958 »Igmanskega marša«, »Po stezah partizanske Jelovice«, »Memoriala šestindvajsetih zmrznjenih partizanov v Mrkoplju«, ki so prerasle v veličastno vsejugoslovansko športno prireditev »Jugoslovanski smučarski spominski pokal«, dalje »Ručigajevega slaloma« in drugih. Je eden izmed pobudnikov srečanja smučarjev – partizanov v Cerknem, srečanja smučarjev – veteranov, »Trnovskega maratona«. Njegova zasluga je, da nosijo smučarski maratoni imena iz narodnoosvobodilnega boja kot: »Po poteh Kokrškega odreda« v Dupljah, »Po bojnih poteh Štirinajste« na Ravnah, »Trnovski maraton« na Črnem vrhu in podobno.

Poleg mnogih državnih odlikovanj in športnih priznanj JLA ter telesne kulture je Miloš Rutar tudi nosilec plakete ZZB NOV Jugoslavije za leto 1978 »za negovanje tradicij NOV med športniki«.

Prihodnjič: Kaj je rekreacija?

MATJAŽ BLATNIK
Osnovna šola »Vlado Bagat«
Braslovče

Kdor poje, ne misli slabo

Valentin Kukovič,
Jankarjev oče

Soparne meglice so se tisti dan vlekale po dolini, od koder je bilo videti s cinkarniškim dimom prepredeno Celje kot na dlan, gori na Gruščah pa je gospodovala zdrava popoldanska vročina. Valentin Kukovič, Jankarjev oče, je kidal gnoj in napajal živino. Vitlo v starem vodnjaku je škripalo, na vse pretega ropotalo in vleklo iz globokega brezna vodo, najboljše vodo tod okoli, je dejal gospodar Valentin.

Kakšnih slabih tristo let že stoji domačija na Gruščah. Vsa je še po starem, zidana in dopolnjena z lesom. Tudi dobra, stara lončena kmečka peč ohranja starostnost na Jankarjevini. V sobi tik-taka stara ura in pokojna Jankarica pa sin zreta s slike na steni. V kotu poročna slika. Smehlja, ki sta ga morala podariti fotografa, nekaj pa tudi zaradi mlade sreče.

»Prišli smo iz Špitaliča, se je počasi premaknilo v Jankarjevem očetu, ker je oče zamenjal škedenjsko posestvo za tegale na Gruščah. Šest otrok je rodila ta strmina. Najprej je bilo narejeno tako, da bi bil moral gospodariti brat pa ga je šestnajstega leta zaždelo na italijanski fronti. Potem so začeli misliti name. Ko sem hotel odraščati na Koroško, me je mati odločno zavrnila.«

»Od 1921 do 1922 sem bil pri vojaki, pesmi pa nisem pustil doma: ustanovil sem pevski zbor Zarja in vanj vključil ne le Slovence, pač pa tudi Bosance in Črnogorce, vse, ki so radi prepevali.

Brate, tko pjeva, zlo ne misli, mi je nekoč dejal neki Zagrebčan. Ni še bilo tako dolgo, kar je minila prva vojna, zato nismo bili nič kaj naklonjeni vojaščini,« je počasi, z ljubo Zarjo v mislih, govoril stari Jankar.

Ko se je vrnil, so mu dali posestvo, oženil se je in prav kmalu so se začeli rojevati otroci, ki so kot oče skusili trdo kmečko življenje na rebri, ki mu je bilo težko ubežati. Najprej je zagledal luč sveta Zdravko, za njim pa še Milka, Marica, Ivanka, Rozina, Valentina, Anica, Dragica in naposled še Stanko.

Življenje je teklo naprej, Valentin je bil občinski odbornik, zanimalo ga je prav vse, tudi politika. Tukaj ni bilo vpra-

šanj, v osamljenih vaseh, razmetanih po hribih okoli Špitaliča, so vedeli, da je Jankar napreden možakar.

Z roko v roki z učiteljem Pouhom, Blažem Jesenekom, drameljskim županom, so ustanovili lovsko društvo in Jankar je postal njegov prvi tajnik: večše sukati pero je znal že od prej, v vojski je bil ves čas v pisarni. Seveda tudi brez petja ni šlo, Valentin je svoj še danes zelo prijeten glas »posodil« domačemu pevskemu zboru. Vse do vojne.

Ko je počilo, je bilo Jankarju takoj jasno, kje bo stal ob tej nesrečni moriji.

Starodavna kmečka bajta na slemenu nad Žičkim samostanom je še prehitro dočakala nove čase. Začeli so jo obiskovati aktivisti OF, Jankar se le s težavo spomni imen, le Lidije Šentjurčeve mu spomin ni izbrisal, noči so postale prekratke. Najhuje se je začelo konec 1943 in se nadaljevalo do svobode.

Jankarjev oče je počasi odbiral spomine, prebiral najvažnejše. »Poslej na domačiji ni bilo miru. Skoraj noč in dan so bili pri nas. Če ne partizani pa Nemci. Nekoč, prišli so izza kozolca, so me na vse mile viže vpraševali, kje so partizani, »Bracicbrigade«, so govorili. Ne vem, sploh jih nisem videl, sem trmasto trdil. Tako me je udaril za uho, da mi je še dolgo zvonilo po glavi pa zaneslo me je tudi. Velikokrat smo se morali skriti v klet, hiša je bila čisto prelučnjana od krogel. Otroke sem naučil tako, da so vse tajili, če jih je kdo slučajno kaj pobral. Veliko so vedeli, pred njimi nismo nikoli ničesar skrivali. Ničkolikokrat je bila tukaj XIII. brigada Mirka Bračiča pa obveščevalna 14. divizije, kurirske poti so se križale pri nas, težko je bilo skrivati.

Ko so včasih prišli, se stlačili v hišo, na toplo, me je zaskrbelo. Kaj, če stražar zaspi, mi je zaključalo v glavi. Odpravil sem se ven, v sneg, dež, karkoli je že pač bilo in stražaril do jutra. Saj veste, fantje so bili včasih veseli.«

In spet se mu je prikradla pesem na usta, kar tako, sama od sebe in še je povedal, da so jo prepe-

vali v bajti, ko se je v Jajcu rojevala nova Jugoslavija, prepevali, ko so se domačiji bližale nemške patrole. In vendarle je minilo.

»Otroke sem vse izšolal, je ponosno dejal in kar naprej govoril o Anici, Valentini, Stanku, Zdravku, o svojih. Kar na lepem, še obrniti se nisem mogel, tako se človeku zazdi, so se odtrkljali v dolino, na vse vetrove. Zdravka, ki je bil največji, sem spravil od hiše kar sam. Sliši sin, sem dejal, Palčkova banda straši naokoli in čisto lahko se zgodi, da te odpeljejo. V milico pojdeš, tam boš koristil!«

Fant je odšel. Jankar, s srcem predan stvari, ni hotel, da bi mu štrene zmešal prevratniški in pridobitvam borbe nenaklonjeni Palček, ki ga je kmalu dobila v roke milica.

Odšli so tudi drugi. Od lani je Jankarjev oče vendarle spet sam. Umrla mu je žena, prihajajo pa otroci, zgrabijo za vsako delo in odidejo. Ne za dolgo: oče jim je vedno na očeh. V dolino pa noče. Kdo bi potem »rihtal« domačijo, ga skrbi.

In tako kraljuje na slemenu, četudi sam, opravlja vsa dela, pestuje revmatizem in pogleduje v dolino. Morda se bo pozno popoldne prikazala Ivanka? Kod ve.

Človek mora biti zadovoljen z malim, misli večkrat na glas. Zemlje je tukaj dovolj, dal bi jo nekemu, ki bi jo v redu obdeloval, ampak vso. Zemlja se mora človeku smiliti.

Moti ga, da so stvari okoli višinskih kmetij in pokojnin ter zdravstvenega zavarovanja še vedno malce neurejene.

»Višinske kmetije bodo propadle, če ne bomo pazili nanje. Nikar ne pozabimo, kaj so nam pomenile med vojno. Čitam in čitam, brez časopisov ne morem in se čudim, kako da to še ni urejeno. Bolj skrbni bi morali biti. Ne naredimo dovolj. Z besedami voza ne bomo premaknili.«

In vendar nič kaj rad ne toži Jankar. No, da je električni tok na slemenu zelo slab, to že pa da mladi odhajajo v dolino in da nihče noče delati na teh rebreh, razen starih. Besede smo tisti dan morali naravnost vleči iz njega. Če pa je pogovor nanesel na krave, še vedno nekaj parov repov melje krmo v hlevu, se je razgovoril in knjige... o, tudi o teh in o domačiji.

Ko se spuščamo po strmini, se spomnim, da mi je dejal, da je bila njegova mati v sorodstvu s Slomškom, ki je v sorojakih pomagal buditi narodni duh. Jankarju, sedemindesetletnemu Valentinu Kukoviču, ga res ne manjka.

Milenko Strašek

Samokritika

Te dni smo slišali vznemirljivo zgodbo. Zanimivo po vsebini, v marsičem poučno.

Bilo je februarja leta 1942. Naš precej zređen odred se je pomikal preko puste, zaledenele planine, izogibajoč se zasledovanju številnega sovražnika. Ni nam bilo do srečanja, poskušali smo se mu – do trenutka, ko bomo, fizično in v oborožitvi, bolje pripravljeno izogniti.

Nekega dne smo se znašli v obroču. Tolkli smo se, kakor smo vedeli in znali, poskušali in tudi uspeli rešiti glave ter se pod okriljem prvega mraka izveči s torišča in odmakniti več kilometrov. Potem, za nas vse preseñetljivo, nas je komandant postrojil in imel govor, ki mi še odzvanja v glavi: »Poslušajte me pazljivo, tovariši borci. Danes sem bil slab komandant. Slabo sem vas vodil in da ni bilo naših borcev (navadel je imena tistih, ki so pokazali največ iznajdljivosti in hrabrosti), ne vem, kako bi se to končalo. Zato ponavljam: slabo sem poveljeval in za to mi sodite.«

Kakšna obsodba, kakšno sojenje, se spominja borec – heroj. Njegova samokritika, njegov glas in način, kako je to rekel, so bili v tem trenutku in še mnogo kasneje, primer poštenja. Izvir moči in zaupanja, sigurnost v sebe in komandanta.

Druga zgodba na isto temo. Okolje isto, sogovornik podoben:

Vodil sem družbeno komisijo z nekimi elementi kontrole – telo, ki ni imelo niti možnosti niti pravice, da obsoja in razsoja, njegova dolžnost in obveznost sta bili razčlenjevati in opozarjati na določene odklone in obnašanja, ki niso v soglasju z našimi družbenimi temelji. Tako smo nekoč obravnavali obsežen predmet o poslovanju, odnosih in obnašanju ljudi v nekem velikem kolektivu. Bilo je vsega, od družbeno povsem nesprejemljivih metod in postopanj, do kazenskih dejanj zlorabe družbenega imetja.

Direktor te ugledne delovne organizacije je bil zelo znan, cenjen, ne samo kot poslovni človek, marveč tudi kot politična osebnost tega kraja. Ko sem v razpravah o njegovem podjetju rekel, da mora tudi on prevzeti del subjektivne in objektivne odgovornosti za takšno stanje in obnašanje v organizaciji, ki jo vodi in ki se vlečejo že leta, je namesto vsaj trohice samokritike, rekel: »Zapomnil se me boš vse življenje.«

Zgodbama, povedanima skoraj hkrati in v teh naših dneh, ni potreben komentar. Razvodenel bi jih in osiromašil prav tako, kot če bi nekdo začel pojasnjevati katero izmed naših življenjskih modrosti, kratko in preprosto povedano – o nekih elementih kritike in samokritike, kaj je v resnici pomenila in koliko je zanjo objektivno prostora v naših glavah, sedaj in tukaj.

BORBA – 2. avgusta 1979

Zabava za dnevnic

V tovrstnih zapisih je ostala tudi nedavna gospodarska razstava na Kitajskem, ki ji je prisostvovalo toliko naših delegacij, da niso imeli časa niti, da se med seboj pozdravijo. Menda ni bilo večjega podjetja, ki ne bi poslalo svojega predstavnika, potovali so celo takšni, ki niso imeli ničesar pokazati – zato pa so za tuj denar videli svet in imeli res kaj pogledati.

Znan je tudi primer beograjske organizacije, ki je v Ameriko poslala polovico vodilnega kadra. Raziskal naj bi sistem, za katerega so pozneje ugotovili, da ni uporabljen v naših pogojih. Na turistični borzi v Berlinu je bilo, na primer, nič manj in nič več kot 300 naših rojakov.

Lahko je zbrati ogromne ekipe, velike delegacije, pa petek spojiti z nede-

ljo, ponedeljek preživeti v potovanju domov in v družbi z neizogibnim prevajalcem – vse z deviznimi dnevnici! Zaradi tega in v pomankanju drugih kriterijev, je še kako sprejemljiv predlog socialistične zveze, da se odhod na strokovna srečanja ki jih obvezno organizirajo razne zveze in združenja, le-te spet žive od dotacij in molodovanja) plača iz lastnega žepa. Potem se ne bi, to je pričakovati, dogajalo, da več kot polovico udeležencev na mednarodnih simpozijih sestavljajo Jugoslovani.

NIN – 22. julija 1979

Tito: »V vseh obdobjih naše revolucije je bil v prvih bojnih vrstah«

Brioni, 13. avgusta (Tanjug) – Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal ženi Budislava Šoškića Gordani Šoškić naslednjo brzojavko:

»Močno me je prtresla vest o nenadni smrti tovariša Budislava Šoškića, predsednika, skupščine SR Črne gore.

Njegova prezgodnja smrt pomeni veliko izgubo za zvezo komunisto Jugoslavije in našo samoupravno skupnost. Domala štiri desetletja se je Budislav Šoškić kot pravi revolucionar in humanist zagnano bojeval za cilje delavskega razreda in socializma. V vseh obdobjih naše revolucije je bil v prvih bojnih vrstah. V njegovem delovanju sta se prepletala idejna ustvarjalnost in nenehna politična akcija. Zvesto je služil interesom delavskega razreda in vseh naših narodov in narodnosti ter veliko prispeval k razvoju naše socialistične samoupravne skupnosti.

Vam in vaši družini izrekam iskreno sožalje.«

Borci in zdravstvena zaščita

Zavod za kronična obolenja in gerontologijo iz Beograda je naredil raziskavo o zdravstvenem stanju in zdravljenju borcev in vojaških invalidov. Pregledali so 12.726 oseb iz raznih krajev, iz vseh republik in pokrajin, katerih poprečna starost je 59 let. Na vprašanje: »Kakšna je, po vašem mnenju, skrb za zdravje borcev in vojaških invalidov?« – je 8,8 odstotkov od 12.726 vprašancev odgovorilo »zelo dobro«, 38,3 je reklo »dobro«, medtem ko je »poprečna« odgovorilo 18,3 odstotkov, medtem ko je skrb za zdravje borcev in vojaških invalidov kot nezadostno ocenilo 24,1 odstotka vprašanih. Med pregledanimi borci je imelo 98,4 odstotkov najmanj eno obolenje, tri in več obolenj pa kar 75 odstotkov (invalidov še več: 85,1 odstotek).

POLITIKA – 3. julija 1979